

Taina Hollo ja Johanna Uusi-Ristaniemi

TAHTONAISIA JA NEULANPISTOJA

Pukuompeluosaston tytöt
ammattikoulussa 1920-luvulla

TIIVISTELMÄ

Taina Hollo ja Johanna Uusi-Ristaniemi
Kandidaatintyö
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Kesäkuu 2023

Mikrohistoriallisen kasvatushistorian tutkimuksemme tavoite oli valaista yhdentoista Helsingin tyttöjen ammattikoulun ruotsinkielisellä pukuompeluosastolla vuosina 1924–1926 opiskelleen tytön koulunkäyntiä. Tutkimme, millaisista oloista tytöt tulivat, mitkä seikat vaikuttivat heidän koulutusvalintaansa ja millaista koulunkäyntiä oli. Suuret kehityslinjat aineellistuvat tavallisten ihmisten elämässä.

Tärkein työstä kertova lähdeaineisto olivat Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävät opintokortit. Niiden henkilötiedot auttoivat muiden lähteiden jäljille; muun muassa Digitaaliarkiston sanomalehtien ilmoitukset osoittautuivat antoisiksi. Koulun opettajista, opetuksesta, oppisisällöistä, hengestä ja arvomaailmasta kertoivat esimerkiksi vuosikertomukset sekä lehtiartikkelit ja valokuvat. Lähdekritiikki oli tarpeen, sillä lehtikirjoituksilla luotiin koululle yksipuolisen myönteistä julkisuuskuvaa. Pikkutarkkaa lähilukua harjoittaen ja yhdistämällä lähdeaineiston tiedot tutkimuskirjallisuuden antiin saimme varsin värikkään ja monipuolisen kuvan ammattikoulutyttöjen elämästä sadan vuoden takaa.

Tytöt tulivat pitkälti työläisperheistä; silti keskiluokkaistenkin perheiden tyttäriä hakeutui ammattikouluun, mihin pääkaupunkiseudulla myös kannustettiin. Jopa yksinhuoltajaäidit olivat valmiita uhraamaan tyttöjen koulunkäyntiin; koulutus lupasi parempaa tulevaisuutta. Ammattikoulu tarjosi tien ammattiin toisin kuin kansakoulun jatkuoluokat – tosin koulun jälkeen saatettiin päätyä aivan toiselle alalle – ja pukuompelu oli vuodesta toiseen suosittu koulutuslinja.

Tyttöjen ammattikoulussa lankoja piti käsissään tarmokas johtajatar, naisasianainen. Hän huolehti oppilaista, mutta myös hallitsi näitä samoin kuin opettajakuntaakin. Opettajat pyrkivät etenkin koulun alkuaikoina kehittämään opetusta ja ammattitaitoaan; 1920-luvun puolivälissä oli nähtävissä pysähtyneisyyttä. Opetuksessa kuitenkin tavoiteltiin motivoivuuutta ja kannustettiin itsenäiseen työskentelyyn. Kasvatuksessa näkyivät ”valkoisen” Suomen arvot ja ajan naisihanne; pidettiin tärkeänä kouluttaa tyttöjä paitsi ammattiin myös perheenemännyyteen.

Käytimme tutkimuksessamme tyttöjen oikeita nimiä. Historiantutkimuksen luotettavuus perustuu muun muassa lukijan mahdollisuuteen päästä alkuperäisen aineiston äärelle arvioimaan lähteistä tehtyjä päätelmiä; ilman nimiä se ei onnistuisi. Aiheemme ei ole varsinaisesti arkaluontoinen, ja uskomme, että jos tyttöjen jälkeläisiä on elossa, nämä ovat ylpeitä esiäideistään.

Avainsanat: ammattikoulutus, 1920-luku, tytöt, naiset

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 AIEMPI TUTKIMUS.....	6
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	9
4 PUKUOMPELUOSASTON TYTÖT OPINTIELLÄ.....	13
4.1 Keitä tytöt olivat?.....	13
4.2 Koulutusvalinnan taustoja	18
4.3 Opiskelun arkea	23
4.3.1 Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu	23
4.3.2 Johtajatar ja muut vaikuttajat.....	25
4.3.3 Opetussuunnitelmasta ja -käytännöistä.....	26
4.3.4 Tyttöjen motivaatio ja koulumenestys.....	30
4.3.5 "Järjestys, puhtaus ja säännöllinen elämäntapa"	31
4.3.6 Valmistumisen jälkeen	36
5 POHDINTAA	37
LÄHTEET	40
Arkistolähteet	40
Aikalaistekstit ja muut ei-tieteelliset lähteet	40
Tutkimuskirjallisuus	47
LIITTEET	51
Liite 1: Tutkimuksemme kohteena olevat vuosien 1924–1926 ruotsinkielisen pukuompeluosaston tytöt	51
Liite 2: Helsingin tyttöjen ammattikoulussa opiskelleet tyttöjen sisaret	52
Liite 3: Viimeisten arvosanojen keskiarvot	53
Liite 4: Keskiarvot tietuopolisissa aineissa ja ammattiaineissa.....	54

1 JOHDANTO

Vuosia sitten toinen meistä (Taina Hollo) osti vuonna 1912 painetun pukuompelun oppikirjan (”Kort och lättfattlig handledning i mönsterritning för klädningssömnad”). Nimiölehdeltä kävi ilmi, että kirjan oli omistanut Svea Johansson -niminen¹ koulutyttö, joka oli käynyt Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulua luokalla II B. Kirjan välissä oli muistiinpanoja sekä kaavoja ja pikkutarkasti leikattuja leikekirjontaliinojen malleja. Liinanmalleihin oli kirjoitettu sirolla käsialalla nimiä – oli pääteltävissä, että kyseessä olivat Svean luokkatoverit.

Väkisinkin uteliaisuus heräsi: keitä kyseiset tytöt olivat, miksi he opiskelivat ammattikoulussa, ja millaista koulunkäynnin arki siihen aikaan oli? Aihe kiehtoi mielikuvitusta, mutta lisäksi uskoimme, että sillä olisi laajempaan historialliseen kehukseen asetettuna annettavaa kasvatushistorian tutkimukselle. Kasvatushistoria on ollut paljolti koulutusinstituutioiden ja suurten vaikuttajien historiaa (Rahikainen, 2008). Halusimme tutkia mikrohistorian menetelmin tavallisten tyttöjen ammattikoulutietä – siihen ”suureen hiljaiseen enemmistöön” kuuluvien, josta ”jäi vain tekoja, ei tekstejä” (Rahikainen, 2008) – käyttäen arkistolähteitä ja tutkimuskirjallisuutta sekä aikalaistekstejä kuten lehtiartikkeleita ja -ilmoituksia.

Helsingin kaupunginarkiston avustuksella selvisi, että Svea Johansson oli käynyt Helsingin tyttöjen ammattikoulun ruotsinkielistä pukuompeluosastoa syksystä 1924 kevääseen 1926. Ajankohta lisäsi aiheemme kiinnostavuutta, sillä 1920-luku oli suurten muutosten aikaa: Suomi oli juuri itsenäistynyt, kansalaisyhteiskunta oli syntyvässä, ja koulutusta uudistettiin. Naimisissa olevien naisten työssäkäynti lisääntyi vähitellen, ja naisen asema oli muutenkin

---

¹ Käytämme tutkimuksessa oppilaiden oikeita nimiä; perustelumme ovat luvussa Tutkimuksen toteutus.

muutoksessa. Myös työväenluokka alkoi uskoa koulutuksen voimaan ja halusi lastensa saavan sen avulla paremman elämän.

Aluksi luomme katsauksen aiempaan ammattikasvatusta ja erityisesti tyttöjen ammattikoulutusta käsittelevään tutkimukseen, minkä jälkeen tarkennamme tutkimuskysymyksemme, esittelemme aineistoamme ja menetelmäämme sekä perustelemme tutkimuseettisiä ratkaisujamme. Sitten esittelemme tutkimuksemme tuloksia ja teemme lopuksi yhteenvedon tärkeimmistä tuloksista ja pohdimme mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä.

2 AIEMPI TUTKIMUS

Ammattikoulutuksen historiaa yleensä sekä naisten ammattikoulutuksen ja - aseman kehittymistä on makrotasolla tutkittu runsaasti 1990-luvulta alkaen. Tärkeää perustutkimusta suomalaisesta ammattikoulutuksesta ovat etenkin Heikkisen (1995), Kaarnisen (1995), Klemelän (1999) ja Laukian (2013) väitöskirjat. Joissakin aihepiiriin liittyvissä teoksissa (esim. Korhokangas, 2013) ammattikoulut tosin sivuutetaan ilman vähäisintäkään mainintaa.

Heikkinen (1995) on tutkinut käsityö- ja teollisuusalan ammattikasvatuksen muotoutumista Suomessa 1940-luvulle saakka ja vertaillut sitä muun muassa Britannian ja Saksan kehitykseen. Ensimmäiset tyttöjen ammattikoulut perustettiin vuonna 1904 Helsinkiin ja Kotkaan. Ammattikoulujen, myöhemmältä nimeltään valmistavien ammattikoulujen, tarkoitus oli tarjota ylemmän kansakoulun käyneille 13–14-vuotiaille nuorille hyödyllistä tekemistä vetelehtimisen sijaan; alle 15-vuotiaiden oli työaikasäädösten vuoksi vaikea saada työpaikkaa. Nuoret oppivat käytännön ammattien alkeita – tyttöjen ammattikouluissa käsitöitä ja kotitaloutta.

Ammattikoulutus oli sukupuolittunutta. Heikkisen (1995) mukaan valmistavat ammattikoulut ja kotitalousopetus pyrkivät kasvattamaan työväenluokan työistä porvarillisen naisihanteen mukaisia perheenäitejä ja yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäjiä; sisällissodan jälkeen pyrkimys korostui. Matematiikkaa ja luonnontieteitä tytöille opetettiin vähemmän kuin pojille. Kuitenkin myös ammattiin valmistautuminen otettiin huomioon. Vastaitseenäistynyt Suomi uudisti koululainsäädäntöään 1920-luvulla, mutta ammattikoululaisten arjessa muutokset tuskin tuntuivat tutkijamme ajanjaksona. Vuoden 1920 ammattioppilaitoksia koskeva asetus pikemminkin vahvisti ammattikoulujen jo vakiintuneet käytännöt kuin toi mitään uutta niiden arkeen, ja ammattikasvatuskomitean mietintö, jossa käsiteltiin myös tyttöjen ammattikoulutuksen kehittämistä, valmistui vasta vuonna 1928 (Heikkinen, 1995).

Juuri 1920–1930-luvulla alkoi Heikkisen (1995) mukaan muodostua arvoiltaan ja elämäntavaltaan keskiluokkaistuva työläissukupolvi. Lasten, tyttöjenkin, koulutusta ruvettiin pitämään tärkeänä, koska sen avulla sosiaalisen nousun ajateltiin olevan mahdollista; siihen saakka naisille avioliitto oli näyttänyt olevan lähes ainoa tapa kohentaa elintasoaan. Mutta kiinnostus ei niinkään kohdistunut ammattikouluun – etenkin kaupunkityöväestö ja naiset päättelivät sosiaalisen nousun ja kevyempään työhön pääsemisen olevan mahdotonta ilman yleissivistävää koulutusta. Vuonna 1930 kaupungeissa yli puolet ikäluokasta pyrki oppikouluun (Heikkinen, 1995, s. 75).

Kaarninen (1995) on tutkinut 1920–30-luvun naiskasvatuskeskustelua ja tamperelaisten tyttöjen kansakoulun jälkeisiä opiskelumahdollisuuksia. Kaarnisen mukaan tyttöjen ammattikasvatuksen kehittämistä hidastivat kiistely naisen paikasta – missä määrin koulutuksen tuli valmistaa ammattiin ja missä määrin perheenemännyteen? – ja oppikoulun arvostus. Tyttöjen koulutukseen suhtauduttiin ristiriitaisesti, ja ammattikoulutusta hallitsi pyrkimys vahvistaa kotitalouden asemaa ja täysipäiväistä perheenäitiyttä. Koulutus ei useinkaan antanut valmiuksia tyttöjen tuleviin ammatteihin, ja 1920-luvulla naiskansanedustajat ja ammattikoulujen naisopettajat ryhtyivät ponnekkaisesti ajamaan tyttöjen ammattiopetuksen kehittämistä. Kaarnisen mukaan tamperelaistytöt kuitenkin näyttivät opiskelevan ennen kaikkea harrastukseksi ja mielensä virkistykseksi.

Klemelä (1999) on tutkinut ammatillisen koulutuksen kehitystä 1800-luvulta 1990-luvulle. Hänen mukaansa ammattikoulujen alkuvaiheessa korostettiin usein kasvatuksellisia ja yleiseen järjestykseen liittyviä tavoitteita: nuoret haluttiin pitää poissa huonoilta teiltä. Tyttöjä kouluttamalla tahdottiin myös kohottaa esimerkiksi palvelijoiden ammattitaitoa ja nostaa naisten palkattoman kotityön arvostusta; hyvin hoidetulla kotitaloudella oli kansantaloudellistakin merkitystä.

Laukia (2013) on tarkastellut ammattikoulun kansalaiskasvatus- ja sivistystavoitteita. Muiden Euroopan maiden mallin mukaisesti ammattikouluissa opetettiin alusta saakka yleissivistäviäkin aineita; tavoitteena oli paitsi valmentaa nuoria työelämään myös sivistää ja kasvattaa heistä kunnollisia porvarillisen yhteiskunnan kansalaisia. Määrätietoinen ideologinen kasvatus ”valkoisiin” arvoihin oli erityisen näkyvää yksityisteollisuuden ammattikouluissa; ne, toisin kuin tyttöjen ammattikoulun kaltaiset kaupunkien ammattikoulut, olivat usein

sisäoppilaitoksia; siten oppilaita pystyttiin valvomaan ja kasvattamaan kokonaisvaltaisesti ja eristämään huonoina pidetyiltä vaikutteilta kuten kodin vasemmistolaisuudelta (Laukia, 2013).

Jauhiainen ja Huhtala (2010) sekä Huhtala ja Tähtinen (2014) ovat tutkineet eteläpohjalaistytöjen ammattikoulutushaaveita ja -kokemuksia 1920–1940-luvulla. Jauhiainen ja Huhtala (2010) toteavat, että kodin varakkuus ja arvot määräsivät tytön jatkokoulutusmahdollisuudet.

Huhtalan ja Tähtisen (2014) mukaan tyttöjen koulutustoiveisiin ja -mahdollisuuksiin vaikuttivat äidin ammatti, omat mieltymykset, perheen sosioekonominen tausta sekä ajan käsitys naisammateista; naiselle luonnostaan sopiviksi aloiksi katsottiin hoiva-, palvelu- ja kasvatusalat. 1920–30-luvun maalaistytöillä oli varsin vaatimattomat ja realistiset jatkokoulutustoiveet: odotukset eivät olleet juuri kansakoulua korkeammalla, vaikka heillä oli myös etäisiä haaveita oppikoulusta ja ”hienoista” ammateista. Tutkittavat pitivät lyhyitäkin kansakoulun jälkeisiä opintoja itselleen merkityksellisinä, vaikka ne eivät olisi johtaneet ammattiin.

Katsauksia käsityön ja kotitalouden ammatillisesta opetuksesta ovat lisäksi kirjoittaneet Anttila, Heikkilä ja Ylönen (2003) sekä Heikkilä (2003). Korkiakangas (2013) on tutkinut kotitalousalan ammattikasvatusta. Lähteenmäen (1995) tutkimus käsittelee työläisnaisten asemaa ja sen muuttumista 1910–1930-luvulla, ja Vainio-Korhonen (2002) on tutkinut naisyrittäjyyttä 1700-luvulta 1900-luvun loppuun.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tarkastelimme Helsingin tyttöjen ammattikoulun ruotsinkielistä pukuompeluosastoa eli -luokkaa, joka aloitti kaksivuotisen koulutuksensa syksyllä 1924 ja valmistui keväällä 1926. Tutkimme, **1) millaisista taustoista tytöt tulivat, 2) mikä oli vetänyt – tai työntänyt – heitä ammattikouluun sekä 3) millaista opiskelu ammattikoulussa oli.**

Lähdeaineiston etsimisen lähtökohtana olivat Svea Johanssonin opintokortti ja oppikirjan väliin talletettuihin liinanmalleihin kirjoitetut 11 muun tytön nimet. Helsingin kaupunginarkistosta, tyttöjen ammattikoulun seuraajan Roihuvuoren ammattikoulun kortistosta, löysimme 11:n tytön kortit; eräästä arkistolaatikosta oli kadonnut nippu kortteja, niin että yhden oppilaan korttia ei valitettavasti löytynyt.

Selvisi, että tytöt olivat käyneet koulun ruotsinkielistä pukuompeluosastoa (klädsömnad B) syksystä 1924 kevääseen 1926. Kyseisellä osastolla opiskeli lukuvuosina 1924–1925 ja 1925–1926 yhteensä 28 oppilasta (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 59). Oletettavasti suunnilleen puolet oppilaista molempina vuosina oli ensimmäisellä ja puolet toisella luokalla – päätelmää tukee sekin, että tutkimiemme tyttöjen opintokorttien numerot ovat välillä 43–57. Saimme siis syksyllä 1924 aloittaneesta noin 14-henkisestä ruotsinkielisestä pukuompeluluokasta varsin kattavan kuvan, kun käytettävissämme oli 11 oppilaan tiedot. Läpikäydessämme kortistoa havaitsimme lisäksi, että muutamien tyttöjen sisaretkin olivat käyneet samaa koulua.

Opintokorttien etupuolelle on kirjattu oppilaan koko nimi, äidinkieli, syntymäaika ja -paikka, asuinkunta, pohjakoulutus, koulutuslinja, osoite, huoltajan nimi ja ammatti sekä maksetut lukukausimaksut. Korttien takana ovat tiedot arvosanoista ja stipendeistä. Kaikki tässä tutkimuksessa esittämämme tiedot tytöistä ja heidän perheistään ovat peräisin Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävistä tyttöjen ja heidän sisartensa opintokorteista (ks. liitteet 1, 2, 3 ja 4)

ellei muuta lähdettä ole mainittu. Liitteet 1 ja 2 auttavat lukijaa tarpeen tullen kertaamaan, kuka kukin on.

Opintokorttien henkilötiedot lähtökohtanamme onnistuimme täydentämään useimpien tyttöjen tietoja esimerkiksi sukututkimussivustojen ja Kansalliskirjaston Digitaaliarkiston avulla; muun muassa kirkolliset ilmoitukset ja kuolinilmoitukset olivat hyödyllisiä. Koulusta ja opettajista saimme tietoa Itkosen (1954/2004) Helsingin tyttöjen ammattikoulun 50-vuotishistoriikista, ja hyvinkin yksityiskohtaisia tietoja löytyi Helsingin kaupunginarkiston – osin digitoiduista – asiakirjoista kuten ammattikoulun vuosikertomuksista. Tyttöjen elämää ja koulun arkea valaisivat myös lehti-ilmoitukset ja -artikkelit. Kansalliskirjaston Finna.fi-palvelun valokuvat 1920-luvulta kertoivat muun muassa koulun fyysisestä ympäristöstä ja ilmapiiristä, vaikka kuvista yksikään ei liene juuri vuosilta 1924–1926.

Noudatimme lähdekriittistä lukutapaa: otimme huomioon, mitä varten lähteinä käyttämämme tekstit oli laadittu ja mitkä seikat olivat vaikuttaneet niiden syntyyn (Hyytiäinen & Tähtinen, 2008). Esimerkiksi tyttöjen ammattikoulua ja sen opettajia käsittelevien aikalaistekstien tavoitteena ei useinkaan ollut neutraali tiedon välittäminen, vaan kyse oli koulun PR-toiminnasta ja julkisen kuvan rakentamisesta. Siten koulusta kirjoitettiin käytännöllisesti katsoen aina myönteiseen, suorastaan ylistävään sävyyn; se pätee niin lehtijuttuihin (esim. Ollonqvist, 1923; 60 år, 1923; Sivulta katsoja, 1922) kuin Itkosen (1954/2004) historiikkiin. Koulun johtajattarella Mathilda Blomqvistilla oli suhteita monille tahoille, ja hän käytti epäilemättä niitä hyväkseen saadakseen koululle näkyvyyttä ja myönteistä julkisuutta.

Toteutimme kasvatushistorian alaan kuuluvan mikrohistoriallisen tutkimuksemme yhdistäen arkistoaineiston tietoja laajempaan koulutus- ja yhteiskuntahistorialliseen kontekstiin tutkimuskirjallisuutta hyväksi käyttäen. Lähiluvun eli lähteiden yksityiskohtaisen tutkimisen avulla niukastakin aineistosta voi ammentaa melkoisesti; se saattaa osaltaan paljastaa yllättäviä seikkoja tai osoittaa, mikä tapauksessa on yleistä ja mikä ainutkertaista (Nieminen, 2008).

Mikrohistoriassa keskeisiä tutkimuskohteita ovat yksilöt ja pienyhteisöt, usein erityisesti aiemmassa tutkimuksessa syrjäytetyt, ja ote on tyypillisesti konkreettinen; laajat historialliset ja yhteiskunnalliset prosessit kietoutuvat yhteen konkreettisissa tilanteissa (Nieminen, 2008; Salmi-Niklander, 2008).

Parhaimmillaan makroskooppiset ja mikroskooppiset tasot “kohtaavat ja keskustelevat keskenään” (Nieminen, 2008). Tutkimuksen pieni kohde asetetaan kuin suurennuslasin alle - valmiita sääntöjä ei ole, vaan tutkijan luova panos ja lähteiden tulkinta korostuvat (Nieminen, 2008).

Historiantutkimuksen menetelmien käyttö antaa kasvatushistorialliselle tutkimukselle oman leimansa. Historiantutkimus on lähdesidonnaista – vanhastaan tyypillistä lähdeaineistoa ovat arkistodokumentit, mutta nykyään aineisto voi olla hyvin moninaista (Hyytiäinen & Tähtinen, 2008). Koska lähteinämme oli muun muassa kymmenittäin sanomalehti-ilmoituksia, lähdeluettelo kasvoi huomattavan pitkäksi. Olemme noudattaneet muilta osin APA7-viittaustyyliä, mutta helpottaaksemme lähteistä kiinnostuneen lukijan työtä olemme APA7:n käytäntöjen vastaisesti jaotelleet lähdeluettelomme lähdetyyppien mukaan kolmia: arkistolähteisiin, aikalaisteksteihin ja muihin eieteellisiin lähteisiin sekä tutkimuskirjallisuuteen.

Jouduimme pohtimaan eettisiä kysymyksiä erityisesti tyttöjen nimien käyttämisen suhteen, sillä puntarissa oli toisaalta ihmisten yksityisyys, toisaalta tutkimuksen luotettavuus. Vaikka tytöt kävivät ammattikoulua lähes sata vuotta sitten, heidän lapsiaan ja lastenlapsiaan on elossa. Koska nimet sinänsä eivät olleet aiheemme kannalta välttämättömiä, pohdimme mahdollisuutta käyttää hienotunteisuuden vuoksi pelkästään etunimiä, mutta se olisi sulkenut lukijalta pääsyn alkuperäislähteisiin, ja historiantutkimuksessa lähteiden jäljitettävyyys on olennaista. Vaikka olisimme lisänneet sukunimen alkukirjaimen, esimerkiksi oikeiden opintokorttien löytäminen Helsingin kaupunginarkistosta olisi lukijalle käytännössä lähes mahdotonta, koska samoissa kansioissa on kortit 40 vuoden ajalta. Ilman nimiä myös viittaukset vaikkapa sanomalehtien kirkollisiin ilmoituksiin olisivat johtaneet umpikujiin.

Päädyimme siis käyttämään tekstissä tyttöjen nimiä. Tutkimusaiheemme ei ole erityisen arkaluontoinen, ja on vaikea kuvitella, että tutkittavien jälkeläiset voisivat tuntea muuta kuin ylpeyttä opintielle lähteneistä esiäideistään. Käsittelimme henkilö- ja elämänavaihetietoja avoimesti, mutta kunnioittavasti, ja vain siltä osin, kuin se oli mielestämme tutkimuksemme kannalta relevanttia (ks. esim. Vainio-Korhonen, 2017).

Johdannon, tutkimuksen toteutusta käsittelevän luvun ja lopun pohdintaluvun kirjoitimme yhdessä. “Aiempi tutkimus”-luvun koostimme yhdessä

siten, että Johanna Uusi-Ristaniemi esitteli Kaarnisen (1995), Jauhaisen ja Huhtalan (2010) sekä Huhtalan ja Tähtisen (2014) ja Taina Hollo Klemelän (1999) ja Laukian (2013) tutkimuksia; Heikkisen (1995) väitöskirjasta teimme yhteisen synteesin. Taina Hollo kirjoitti luvut “Keitä tytöt olivat?” ja “Koulutusvalinnan taustoja” ja Johanna Uusi-Ristaniemi luvun “Opiskelun arkea”.

4 PUKUOMPPELUOSASTON TYTÖT OPINTIELLÄ

4.1 Keitä tytöt olivat?

Ammattikoulut oli suunniteltu etenkin työläisperheiden nuorten kouluiksi, ja suurin osa oppilaista olikin 1920–1930-luvulla työläistaustaisia (Laukia 2013, 2018). Kaarninen (1995, s. 109) on selvittänyt 1920-luvun loppupuolen tamperelaisten tyttöammattikoululaisten perhetaustoja. Hänen mukaansa tytöt tulivat kahdesta selvästi erilaisesta sosiaaliryhmästä: koulussa oli toisaalta vakavaraisen ammattityöväestön ja toisaalta aviottomien äitien ja leskien tyttäriä. Vain hieman yli puolella tytöistä oli molemmat vanhemmat.

Tutkimamme tyttöluokan tilanne muistuttaa osittain Kaarnisen kuvaamaa. Yhdestätoista työstä neljän isä oli kuollut - Maj-Lis Tikanderin (”Tikander, Robert”, julkaisuaika tuntematon), Göta Österin ([Kuolinilmoitus], 1918), Mary Nikanderin ([Kuolinilmoitus], 1920) ja Karin Schyténin ([Kuolinilmoitus], 1922). Maj-Lisin huoltajaksi merkitty Amanda Aarnio on todennäköisesti kasvatusäiti,² joten Maj-Lis oli nähtävästi jäänyt täysorvoksi – äiti oli ehkä kuollut jo ennen isää. Ellen Nicklenin vanhemmat olivat elossa ([Kuolinilmoitus], 1934), mutta huoltajiksi on merkitty aivan toiset henkilöt. Hjördis Ekmanin huoltajaksi on jostain syystä poikkeuksellisesti kirjattu äiti, vaikka isä oli elossa ja vanhemmat naimisissa ([Kuolinilmoitus], 1941; Meddelanden från pastorskanslierna, 1910).

Tutkimiemme tyttöjen vanhempien valtaosa oli työläisköyhälistöä ja ammattityöväestöä, mutta toisaalta myös keskiluokkaiset perheet näyttävät lähettäneen yllättävän innokkaasti tyttäriään ammattikouluun. Tässä suhteessa Helsingin tilanne poikkesi Kaarnisen (1995) yllä mainituista havainnoista. Helsingin tyttöjen ammattikoulu veti alusta asti oppilaita myös keskiluokasta; koulun alkuvuosina sivistyneistö- ja virkamiesperheistä tulevia oli enemmän

---

² Maj-Lisin biologisenkin äidin etunimi oli Amanda (Tikander, 1902).

ruotsinkielisissä oppilaissa, mutta ruotsin- ja suomenkielisten oppilaiden taustojen erot tasoittuivat jo 1910-luvulla (Laukia, 2013, 143).

Keskiluokkaisiksi voinee lukea Annikki Heimon ja Svea Johanssonin perheet. Annikin isä oli ylikonstaapeli (J. H., 1941),³ ja perheessä oli neljä lasta ([Kuolinilmoitus], 1946). Annikin jalanjalkia ammattikouluun seurasivat myöhemmin siskot Saimi ja Maire – he kävivät kotitalouslinjaa. Heimon perhe asui poliisimiehistöille tarkoitettussa asuintalossa noin kilometrin päässä tyttöjen ammattikoulusta (Polisfunktionärerernas bostadsfråga, 1918).

Svea Johanssonin isän ammatiksi on merkitty “förvaltare” (‘isännöitsijä, tilanhoitaja’); tämä harjoitti liiketoimintaa (Nya firmor, 1919, s. 1127) ja nautti yhteiskunnallista arvostusta (ks. Felin, 1921). Svea suoritti ammattikoulussa perusteelliset opinnot: ensin kaksivuotisen kotitalouslinjan ja sen perään samanpituisen pukuompelulinjan. Svean jo päätettyä opintonsa hänen 20-vuotias isosiskonsa tuli vuodeksi kotitalouslinjalle. Johanssonien talo sijaitsi Tikkurilankoskella Helsingin maalaiskunnassa (nykyisen Vantaan alueella), ja parinkymmenen kilometrin yhdensuuntainen koulumatka taittui varmaankin junalla (“Tikkurila”, 2023). Mahdollisesti juuri matkustamisen vaivalloisuuden vuoksi Svea asui lukuvuoden 1924–1925 Helsingissä, minkä jälkeen hän tosin muutti takaisin kotiin.

Opintokorttien niukat merkinnät - joidenkuiden korteissa vain “arbetare”, “arbeterska” – yksinään eivät riitä sen päättelemiseksi, ketkä työväenluokkaisista huoltajista olivat vakavaraisempaa työväkeä ja ketkä sinnittelivät köyhemmissä ja epävarmemmissa oloissa. Erot työläiskerrostojen välillä olivat sitä paitsi liukuvia ja muodostivat ennemminkin jatkumon kuin kaksi selvästi toisistaan erottuvaa ryhmää. Joitakin päätelmiä työläistaustaisten tyttöjen perheiden sosiaalisesta asemasta voidaan kuitenkin tehdä. On esimerkiksi oletettavissa, että tarkempi ammattinimike kuten “montör” (‘asentaja’) tai “mekaniker” kertoo sijoittumisesta työläishierarkiassa korkeammalle kuin yleisluontoisempi “fabriksarbetare” ja että määrittelemätön “arbetare” saattaa viitata ammattitaidottomaan sekatyöläiseen.

---

³ Opintokorttien tiedot huoltajan ammatista perustuivat ilmeisesti siihen, mitä tytöt osasivat kertoa vanhempiansa työstä, eivätkä ammattinimikkeet välttämättä olleet täsmällisiä. Annikki Heimo oli nähtävästi ilmoittanut isänsä olevan konstaapeli, vaikka tämä oli tuolloin jo ylikonstaapeli.

Göta Österin vuosia aiemmin pitkälliseen sairauteen kuollut isä oli ollut taidekipsinvalaja, siis lähinnä käsityöläinen ([Kuolinilmoitus], 1918). Käsityöläisten joukko oli hyvin heterogeeninen, rajasuutareista varakkaisiin käsityöläismestareihin; osa oli selvästi keskiluokkaa, osa työväenluokkaa, jotkut jopa aivan köyhälistöä. Taidekipsinvalaja tuskin sijoittui jatkumon köyhimpään päähän. Leski ja 13 lasta, joista monet olivat jo aikuisia – Göta oli nuorimpia – näyttävät valokuvassa (Ur veckans bildkrönika, 1926) erittäin hyvin pukeutuneilta. Aikuiset lapset kykenivät epäilemättä osaltaan elättämään äitiä ja nuorempia sisaruksia. Perhe asui Vallilan työläiskaupunginosassa ja kuului uuden Eurankatu 2:n kivitalon asukkaina alueen ”herrasväkeen”, vakavaraiseen ammattityöväestöön (ks. Ilmolahti, 2017, s. 56–58).⁴

Hjördis Ekmaninkin perhe edusti ammattitaitoista työväestöä. Hjördisin isä oli tosin vasta vuonna 1923 siirtynyt tehtaasta asentajaksi Elannon konepajaan, missä hän sitten työskenteli vuosikymmeniä (Merkkipäiviä, 1941). Myös Gerda Björklundin isä voitaneen laskea ammattityöväkeen, sillä tämän ammatiksi on ilmoitettu mekaanikko. Gerdalla oli varsin työläs koulumatka, sillä Björklundit asuivat kilometrien päässä Helsingin keskustasta, Huopalahden kuntaan kuuluvassa Lauttasaaressa, ja kulku saaresta mantereelle tapahtui lautalla (”Lauttasaari”, 2023).

Elna Åbergin isä on kirjattu tehdastyöläiseksi. Perhe asui Arabianrannassa, ja isä työskenteli Arabian tehtaassa (”Johannes Fredrik Åberg”, julkaisuaika tuntematon). Perheessä oli kuusi alaikäistä lasta Elnan aloittaessa ammattikoulun, ja myöhemmin syntyi vielä yksi (”Elna Viola Rautiainen”, julkaisuaika tuntematon). Sara Lindroosin isä oli työläinen; perhe asui Kampissa, kivenheiton päässä tyttöjen ammattikoulusta.

Työläisäiti yksinhuoltajana tarkoitti lähes varmaa köyhyyttä, joten köyhimpään ryhmään kuuluivat varmaankin Mary Nikanderin ja Karin Schyténin perheet – kummankin tytön äidin ammatiksi on merkitty ”arbeterska” – sekä Maj-Lis Tikander kasvatusäiteineen. Vaikka työväenluokan keskuuteen olikin muodostunut paremmin toimeentuleva kerros, siitä putoaminen oli aina uhkana. Huoltajan vammautuminen, sairaus tai kuolema saattoi syöstä perheen

---

⁴ Eurankatu 2 - 6 ja Sturenkatu 37 - 41 muodostivat asunto-osuuskunta Nelikulman suurpihakorttelin.

kurjuuteen. Mary Nikanderin perhe lienee tullut isän eläessä hyvin toimeen, sillä isä oli ollut teollisuuskoulusta valmistunut koneenkäyttäjä (Helsingfors industriskola 1898–1899, 1899). Isän kuoltua tapaturmaisesti parhaassa työiässä äiti oli jäänyt neljän lapsen yksinhuoltajaksi ([Kuolinilmoitus], 1920) ja joutui nähtävästi ottamaan vastaan mitä työtä tahansa. Maryn vanhemman sisaren opintokortissa syksyllä 1922 äidin ammatti on ”utarbeterska”; naiset menivät halveksittuihin ulkotöihin vain hätätilanteessa (Lähtenmäki, 1995, s. 52). Siitä huolimatta Mary ja tämän kaksoissisar Irma kävivät koulua yhtäikaa, Mary pukuompelu- ja Irma kotitalouslinjaa, ja sitä ennen heidän isosiskonsa Margit oli käynyt pukuompelulinjan.

Karin Schytén asui Espoon Leppävaarassa, ja hänen leskiäidillään oli ilmeisesti huollettavana kaksi muutakin lasta (Bud och hälsningar, 1937, 46; Polkupyöräilijä junan alle Leppävaarassa, 1926);⁵ noin kymmenen kilometrin koulumatkansa Karin taittoi todennäköisesti junalla (”Leppävaara”, 2022). Maj-Lis Tikanderin kasvatusäiti oli vaatimaton ompelija ([Amanda Aarnion ilmoitus Diverse-palstalla], 1901) eli mitä todennäköisimmin ansaitsi vähän ja eli ahtaasti (ks. Vainio-Korhonen, 2002, s. 96–97), vaikka saikin yhteiskunnalta jotakin pientä tukea, ehkä niin sanottua kasvatusapurahaa (Ylimääräiset eläkkeet ja apurahat, 1918).

Vaikeimmin määriteltävä on Ellen Nicklenin sosiaaliryhmä. Ellen oli syntyisin työläisperheestä, ja hänellä oli sisar (Karis Kungörelser, 1909; Kirkollisia ilmoituksia, 1934). Hän oli kirjoilla Tuusulassa, mutta vanhempien sijasta hänen huoltajakseen on syksyllä 1924 merkitty muuan rautatievirkailija ja osoitteeksi tämän osoite Helsingin Ullanlinnassa; keväällä 1925 osoite on muuttunut Kallion alueelle ja huoltajaksi on ilmoitettu eräs johtaja (”disponent”). Ellen siis asui näiden ilmeisen vakavaraisten henkilöiden luona, mutta epäselväksi jää, missä ominaisuudessa. Oliko hän kasvattitytär, suojatti, vuokralainen vai ehkä kotiapulainen? Syksystä 1925 Ellen näyttää asuneen jälleen uudessa osoitteessa. Opintokorttiin ei ole kirjattu uutta huoltajaa eikä mistään selviä, miksi asumisjärjestelyt muuttuivat.

---

⁵ Schytén oli pääkaupunkiseudulla äärimmäisen harvinainen sukunimi, joten kaikki nimen kantajat kuuluivat lähes varmasti samaan perheeseen.

Ammattikouluun tultiin tyypillisesti yläkansakoulun eli kuuden kansakouluvuoden jälkeen. Suurin osa Helsingin tyttöjen ammattikoulun oppilaista oli 13–15-vuotiaita (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 60). Useimmat tutkimistamme tytöistä aloittivat opintonsa 13–14-vuotiaina yläkansakoulusta päästyään; neljä tyttöä oli syntynyt vuonna 1910 ja viisi vuonna 1911. Muita vanhempina joukosta erottuivat vuonna 1908 syntyneet Svea ja Maj-Lis, joilla myös oli enemmän pohjakoulutusta: Maj-Lis oli käynyt kansakoulun jatkuoluokan ja Svea ammattikoulun kotitalouslinjan.

Koska kyseessä oli ruotsinkielinen osasto, lähes kaikkien tyttöjen äidinkieli oli luonnollisesti ruotsi. Käytännössä osa tytöistä oli varmaan kaksikielisiä. Vain Annikki Heimo ilmoitti äidinkielekseen suomen. Ruotsinkieliselle linjalle oli suhteellisesti helpompi päästä (Itkonen 1954/2004), ja ehkä Annikki halusi myös sujuvoittaa ruotsin kielen taitoaan. Tosin Heimonkin perheessä saatettiin puhua molempia kieliä. Annikin vanhemmat oli aikanaan vihitty ruotsalaisessa seurakunnassa, joten Helsingistä kotoisin oleva äiti oli mahdollisesti ruotsinkielinen (Meddelanden från pastorskanslierna, 1908). Perheen sukunimi oli Annikin sedän esimerkkiä noudattaen suomennettu Hegerströmistä⁶ Heimoksi, ja isä, jolla suomi lienee alun perinkin ollut vahvempi, oli samassa yhteydessä suomalaistanut etunimensä ("Kaarle Kustaa Heimo", julkaisuaika tuntematon; [Kuolinilmoitus], 1936; Nimemme, 1906). Tyttärille oli annettu kansallishenkiset nimet, ja ilmeisesti perhe ajan oloon suomenkielistyi täysin; Annikin nuoremmat sisaret opiskelivat suomenkielisillä linjoilla.

Luokalla oli lisäksi ainakin kaksi muuta tyttöä, Elma Laukkanen ja Sylvia Rask; heistä tiedämme hyvin vähän. Elma Laukkasen opintokortti on kateissa Helsingin kaupunginarkistosta. Svean oppikirjan välissä olevien reikäkirjontaliinan mallien joukosta Elman malli erottuu persoonallisena: muiden tyttöjen liinat ovat perinteisen kauniita tyylieltyine kasvi- ja perhoskuviointeen, mutta Elma on valinnut hätkähdyttävän hämähäkkiaiheen.

Sylvia Rask sai keväällä 1925 pukuompelun ja kaavapiirustuksen opettajan 75 markan stipendin; sensuuruisia stipendejä myönnettiin yleensä ensimmäisen lukuvuoden päätteeksi "ahkerille ja varattomille" (Blomqvist, 1925, s. 2, 5).

---

⁶ Toisinaan nimi on muodossa Hägerström (ks. "Fredrik Edvard Heimo", julkaisuaika tuntematon; "Kaarle Kustaa Heimo", julkaisuaika tuntematon).

Käytettävissämme ei ole Sylvian opintokorttia, koska kaupunginarkistossa käydessämme emme vielä olleet lukeneet hänestä. Emme siis tiedä, oliko hän keskeyttänyt koulun vai onko olemassa jokin vähemmän dramaattinen syy siihen, ettei Svean kirjan välissä ole hänen liinanmalliaan.

4.2 Koulutusvalinnan taustoja

Mitä voimme tietää syistä, joiden takia tutkimamme tytöt hakeutuivat ammattikouluun ja siellä nimenomaan pukuompelulinjalle? Oliko heillä todellista valinnanvapautta, vai olivatko he välttämättömyyksiensä armoilla? Menivätkö ammattikouluun vain “ne, jotka eivät voineet käydä oppikoulua” (Kaarninen, 1995, s. 115)?

1920-luvulla työväestökin halusi kouluttaa lapsiaan oppikoulussa, mutta kun suurelle osalle suomalaisnuorista ei ollut tarjolla mitään opetusta kansakoulun jälkeen, myös ammattikoulun käymistä voi pitää etuoikeutena (Heikkinen, 1995; Kaarninen, 1995; Lähteenmäki, 1995). Työläisperheiden tuloista suurin osa kului asumiseen ja ruokaan, joten koulumaksuja oli vaikea maksaa. Helsingin tyttöjen ammattikoulun lukukausimaksu syys- ja kevätlukukauden alussa oli tutkimiemme tyttöjen aloittaessa 5 markkaa, mutta syksyllä 1925, toisena lukuvuonna, kaupunginvaltuusto nosti pitkään ennallaan pysyneen maksun moninkertaiseksi, 25 markkaan helsinkiläisiltä ja 50 markkaan ulkopaikkakuntalaisilta (Blomqvist, 1920, s. 2; Blomqvist, 1925, s. 2; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 55). Oppilaskorttien tietojen mukaan tytöt saivat kuitenkin käydä viimeisenkin lukukautensa, kevään 1926, vanhaan hintaan.

Kaikilla lapsilla ei välttämättä ollut kelvollisia vaatteita ja jalkineita tai varaa syödä koulupäivän aikana, ja koulunkäynnistä saattoi aiheutua muitakin kuluja. Kaarnisen (1995) mukaan Tampereella vuonna 1926 aloittaneista tyttöammattikoululaisista noin neljännes keskeytti koulunkäynnin varattomuuden takia. Helsingissä keskeyttäminen oli harvinaisempaa: tyttöjen ammattikoulusta erosi 1920-luvun puolivälissä 6–8 oppilasta vuosittain, mikä oli kymmenisen prosenttia lukuvuosittaisesta uusien oppilaiden määrästä (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 59–60). Keskeyttämisen syyt eivät käy ilmi, mutta varattomuus ei varmasti ollut ainoa syy.

Esimerkiksi Svea Johanssonin vanhempi sisar Göta, joka tuli koulun kotitalouslinjalle syksyllä 1926, ei jatkanut opintojaan seuraavana syksynä – vaikka hän Helsingin maalaiskunnan asukkaana maksoi 50 markan lukukausimaksua, se tuskin oli hyvin toimeentulevalle perheelle ylivoimainen. Ehkä Göta ei viihtynyt vuosia itseään nuorempien tyttöjen seurassa; hän täytti kevätlukukaudella 21 vuotta. Hänellä oli huono onni: edellisinä vuosina koulussa oli yleensä ollut jokusia 18–20-vuotiaitakin, mutta hänen aloittaessaan seuraavaksi vanhimmat oppilaat olivat 17-vuotiaita (Blomqvist, 1920, s. 6; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 60). Toisaalta Göta ei ehkä tavoitellutkaan päästötodistusta, vaan hän saattoi olla vain hankkimassa perheenemännän perustaitoja; hän avioitui vuoden kuluttua koulun lopettamisesta (Dagboken, 1928). Myös Annikki Heimon nuorempi sisar Saimi keskeytti koulun ensimmäisen vuoden jälkeen, vaikka perhe tuskin oli varojen puutteessa.

Kaarnisen (1995) mukaan tamperelaistyttyöjen opettajat koettivat monin tavoin auttaa köyhiä oppilaitaan, jotta näiden koulunkäynti mahdollistuisi; osa oppilaista muun muassa sai koulussa ilmaisen ruoan, ja joillekuille tytöille hankittiin lämpimiä talvivaatteita. Helsingissäkin huolehtiminen oli toisinaan hyvin konkreettista: talousosaston tyttöjen lähtiessä torille hakemaan elintarvikkeita päivän opetusta varten heidän ohuiden takkiensa alle rintamukseen ja selkään pantiin koululla sanomalehtiä, jotteivät he vilustuisi (Itkonen, 1954/2004). Johtajatar Mathilda Blomqvist järjesti kesätyöpaikkoja ja hankki valmistuneille paikkoja perheistä ja ompeluliikkeistä (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928).

Vuosittain oli jaossa myös useita stipendejä, suuruudeltaan 75–300 markkaa, mutta niiden myöntämisperusteet käyvät vain osittain selville (Blomqvist, 1925, s. 5; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 61–62). Oppilaskorttien tietojen perusteella stipendejä annettiin niin vauraammista kuin köyhemmistäkin oloista tuleville oppilaille; lukukausimaksukertymästä muodostetut 75 markan stipendit, joita jaettiin ensimmäisen luokan lopussa, oli kuitenkin tarkoitettu nimenomaan ”ahkerille ja varattomille”, joiden opintojen jatkuminen haluttiin turvata (Blomqvist, 1925, s. 2).

Helsingin kaupungin köyhäinhoitolautakunta tuki vuonna 1924 yhtä ammattikoululaistyttyötä (ja kahta -poikaa) opintoavustuksella, jonka suuruus lienee ollut joitakin satoja markkoja vuodessa koululaista kohti (Kertomus

Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta, 1927, s. 37, 36*). Tutkimamme tytöt eivät ehtineet osallisiksi vuoden 1927 uudistuksesta, jolloin valtio alkoi maksaa korvausta ammattiopintojen kustannuksista myös kotonaan asuville vähävaraisille nuorille (Elinkeino- ja ammattiopetus, 1927). Etenkin yksinhuoltajaäideiltä tyttöjen kouluttaminen edellytti huomattavia uhrauksia, joten on pääteltävissä, että äidit pitivät koulutusta erittäin tärkeänä. Jotkut saattoivat saada taloudellista apua esimerkiksi sukulaisilta, ja ainakin Karin Schyténin perheelle naapurit olivat keränneet avustusta perheen isän kuoleman jälkeen (Från allmänheten, 1923).

Heikkisen (1995) mukaan ammattikoulun käynnin vastustus oli yleistä, koska koulutuksesta ei uskottu juuri olevan hyötyä ja koska myös teini-ikäisten ansiotulot olivat perheille tarpeen; vuoden 1923 oppisopimuslakikin herätti vastustusta, sillä perheellä olisi täytynyt olla hyvät ansiot, jotta lapset olisi voinut panna tavanomaista pienemmällä palkalla oppisopimukseen. Tosin kansakoulusta päässeille nuorille oli tarjolla rajallisesti työpaikkoja, sillä vuosikymmenen alussa säädetyt lasten ja nuorten ammattityötä koskevat lait rajoittivat heidän työaikaansa. Vuonna 1925 vain hyvin harvat alle 15-vuotiaat kävivät töissä, mutta 15–17-vuotiaat muodostivat jo 6–7 prosenttia työvoimasta (Heikkinen, 1995, s. 98), ja vuonna 1930 esimerkiksi Tampereella yli 90 prosenttia 15–19-vuotiaista tytöistä kävi työssä (Kaarninen, 1995, s. 140). Alle 15-vuotiaat tytöt työskentelivät muun muassa kotiapulaisina, juoksutyttöinä, lehdenmyyjinä, myymälöissä ja puuvillatehtaissa, 15–18-vuotiaat puolestaan etenkin tehtaissa, konttoreissa ja kaupoissa (Heikkinen, 1995, s. 98).

Kaarnisen (1995, s. 105) sanoin tyttöjen ammattikoulu oli tamperelaisten työläisperheiden tyttärien “ainoa todellinen mahdollisuus kokopäiväisiin ammattiopintoihin välittömästi kansakoulun jälkeen”. Tilanne lienee ollut samantapainen Helsingin seudulla. Se ei kuitenkaan tarkoita, ettei ammattikoulu olisi myös todella kiinnostanut tyttöjä. Heikkinen (1995, s. 73–74) toteaa, että ennen 1920-lukua valmistavat ammattikoulut houkuttelivat suorastaan oppikoulun vaihtoehdona; tulijoita olisi ollut paljon enemmän kuin paikkoja, ja jopa viidenneksellä oppilaista pohjakoulutusta oli enemmän kuin pelkkä kansakoulu. Varsin monet olivat siis ilmeisesti vaihtaneet kesken kaiken oppikoulusta ammattikouluun.

1920-luvun puolivälissä ammattikoulun suosio oli edelleen suuri: syksyllä 1924 melkein kolmannes Helsingin tyttöjen ammattikouluun pyrkineistä jäi ilman paikkaa (Blomqvist, 1925, s. 5) ja edellisenä vuonna lähes puolet (V-s, 1924). Sen sijaan oppikoulutaustaisia Helsingin ammattikoululaistytöistä oli enää vain yksi tai pari vuosittain (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 60), ja tilanne oli ollut sama jo 1910-luvun lopulla (Blomqvist, 1920, s. 5). Helsingissä keskiluokan ennakkoluuloja ammattikoulua kohtaan pyrittiin varta vasten hälventämään; koulun taustavaikuttaja Viktor von Wright kehotti keskiluokkaisia perheitä antamaan “käytännöllisiä taipumuksia osoittavien lasten antautua käytännöllisille aloille” (Wright, V. von, 1921), ja Mathilda Blomqvist julisti, että kaksi vuotta ammattikoulussa olisi monelle tytölle paremmin käytettyä aikaa kuin kaksi mitenkuten suoritettua oppikouluvuotta (60 år, 1923).

Pohjakoulutusvaatimuksena ammattikouluun oli kuusivuotinen kansakoulu. Koulun mukaan etusijalla olivat ne, jotka olivat lisäksi käyneet kansakoulun jatkoluokan (esim. Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 55), mutta tutkimistamme ruotsinkielisen pukuompeluosaston tytöistä vain yksi oli jatkoluokan käynyt. Kun ottaa huomioon, kuinka moni pyrkijöistä oli jäänyt koulun ulkopuolelle, on pääteltävä, ettei jatkoluokan käyneitä hakijoita ollut syksyllä 1924 ollut montakaan, ainakaan ruotsinkielisten joukossa.

Johtajatar Blomqvist oli huolissaan, koska ruotsinkielisten tyttöjen kiinnostus ammattikoulua kohtaan oli vähentynyt, ja arveli sen johtuvan oppikoulun vetovoimasta (60 år, 1923). Suomen- ja ruotsinkielisten oppilaiden määrät vastasivat varsin tarkoin Helsingin kielijakaumaa (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 59; ks. Nordberg, 2009, 1867–1930 Norssin perintö), mutta ruotsinkielisiä hakijoita oli paljon vähemmän; esimerkiksi vuonna 1927 lähes kaikki heistä pääsivät kouluun, kun taas kymmenet suomenkieliset jäivät ilman opiskelupaikkaa (Itkonen, 1954/2004). Meillä ei ole tietoa, oliko suomen- ja ruotsinkielisten hakijoiden pohjakoulutuksessa eroa. Mistään ei myöskään ilmene, millä perusteella kouluun pääsijät lopulta valittiin; valintakokeita alettiin järjestää vasta 1940-luvulla (Itkonen, 1954/2004).

Se, että jatkoluokan käyneet tytöt eivät juurikaan hakeutuneet ammattikouluun, kertoo, että jatkolukkaa pidettiin pikemminkin ammattikoulun vaihtoehtona kuin sen pohjakoulutuksena. Vaikka jatkokoulu painotti enemmän yleissivistystä eikä yhtä selvästi valmistanut työelämää varten (Jauhiainen,

2001), käytännön taitojen opetus lisääntyi jo 1900-luvun alkuvuosina (Laukia, 2013, s. 113); oppiainevalikoimassa tosin oli paikkakuntakohtaisia eroja. Ainakin maaseudun nuoret naiset arvostivat käytännönläheisyyttä (Huhtala & Tähtinen, 2014), ja tamperelaistyttyöjenkin mieluisimmat aineet jatkoluokilla olivat käytännöllisiä (Kaarninen, 1995, 96).

Ammattikoulun ja jatkoluokan välinen työnjako oli epäselvä jopa kouluille itselleen, sillä molemmat kilpailivat samoista kansakoulun päättäneistä nuorista, ja kiistely työnjaosta jatkui koko 1920-luvun ajan (Heikkinen, 1995; Kaarninen, 1995; Laukia, 2013). Johtajatar Blomqvist pelkäsi vielä 1920-luvulla, että tyttöjen ammattikoulu voitaisiin jopa lopettaa, koska jotkin tahot rinnastivat sen edelleen jatkokoulun kanssa eivätkä pitäneet sitä todellisena ammatteihin valmistavana kouluna tai eivät ylipäänsä ymmärtäneet tyttöjen ammattikoulutuksen tarvetta (Sivulta katsoja, 1922). Vuonna 1920 kaupunkien 13–14-vuotiaista yhtä moni hakeutui jatko-opetukseen ja ammatilliseen opetukseen, mutta sen jälkeen ammattiopetuksen suhteellinen suosio väheni aina sotiin saakka (Heikkinen, 1995, s. 258).

Koulutusalan valinta luultavasti tapahtui sata vuotta sitten pitkälti samoin perustein kuin nykyäänkin: siihen vaikuttivat sekä työllisyysnäkymät että nuoren omat toiveet (ks. Rahn, 2001). 1920-luvun alussa naisten päätyöllistäjiä kaupungeissa olivat teollisuus, etenkin tekstiili- ja elintarviketeollisuus, ja palvelualat (Heikkinen 1995, s. 78, 92–93). Helsingin tyttöjen ammattikoulussa tarjolla olevat kolme koulutuslinjaa – ruoanlaitto, liinavaateompelu ja pukuompelu (Blomqvist, 1924; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928) – vaikuttivat siten hyödyllisiltä tulevan työllistymisen kannalta.

Ammatinvalinnanohjausta alettiin Helsingin kansakoulujen jatkoluokilla antaa vasta vuonna 1929 (Merimaa, 1992), eikä 1920-luvun puolessa välissä ollut aiheesta ajantasaisia opaskirjojakaan koululaisten avuksi (Kaarninen, 1995, s. 88). Äidin vaikutus työläisperheiden tyttöjen ammatinvalintaan näyttää olleen keskeinen 1920-luvun Saksassa (Benninghaus, 1999), ja Suomessakin äiti lienee usein suuresti vaikuttanut tyttären ammatinvalintaan joko esikuvana tai suoraan ohjaamalla (esim. Jauhiainen & Huhtala, 2010). Tutkimiemme tyttöjen äitien ammatit jäivät useimmiten tuntemattomiksi, mutta Maj-Lis Tikanderin kasvatusäiti oli pukuompelija (Diverse, 1901). Myös sisarten esimerkki on voinut

vaikuttaa; Mary Nikanderilla oli vanhempi sisar, joka oli käynyt pukuompelulinjan juuri ennen häntä.

Pukuompeluosasto oli 1910-luvun lopulla ja 1920-luvulla harvoja poikkeusvuosia lukuun ottamatta Helsingin tyttöjen ammattikoulun suosituin linja (Blomqvist, 1920; Blomqvist, 1922; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928). Kauniit vaatteet ja muoti kiinnostivat monia nuoria tyttöjä. Esimerkiksi vuonna 1923 ilmestymisensä aloittaneet Kotiliesi ja Allas Krönika julkaisivat kuvia muodikkaista pukumalleista, ja kaupungissa pukumuotia luonnollisesti näki niin kadulla kuin näyteikkunoissa. Kauniiden vaatteiden houkutus oli ehkä vielä suurempi, ellei itsellä ollut varaa sellaisiin – köyhän tytön mieltä epäilemättä kiehtoi ajatus pääsemisestä ompelemaan “hienoja tanssiaisleninkejä taiteellisine kirjailuineen” (X, 1926). Koulun vuosittainen oppilastöiden näyttely oli yleisölle avoin ja lehdissäkin ylistetty tapahtuma (Ollonqvist, 1923; Sivulta katsoja, 1922; V-s, 1924), joten tytöt tiesivät jo hakuvaiheessa, että opiskeluaikana saattoi päästä valmistamaan tilauksesta jopa hienoja juhlapukuja. Houkutteenä toimi varmasti myös se, että aluksi ommeltiin muutama vaatekappale omaan käyttöön (Blomqvist, 1925; *Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu: kertomus vuodelta 1915–1916*, 1916).

Helsingiläisten koulutyttöjen ammattitoiveet eivät olleet ainutlaatuisia – pukuompelu oli samaan aikaan myös esimerkiksi wieniläistyttöjen unelma-ammattien kärkeä (Wegs, 1989, s. 109, viitattu Kaarninen, 1995, s. 144). Tutkimistamme tytöistä lupaavimmat näkymät muodin parissa työskentelyn kannalta oli Annikki Heimolla: hänen setänsä omisti Helsingissä kaksi naistenvaateliikettä (ks. esim. Ostakaa nyt Turkistavaroita, 1911; Sommarhattar, 1918). Ompelutaito oli tarpeen myös valmisvaateliikkeissä, sillä vaatteisiin saatettiin tehdä yksilöllisiä korjauksia. Sekin, että Annikki valitsi ruotsinkielisen linjan, saattoi liittyä uranäkymiin sedän liikkeissä; asiakkaita piti pystyä palvelemaan sujuvasti molemmilla kielillä.

4.3 Opiskelun arkea

4.3.1 Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu

Vuonna 1898 Helsingin kaupunginvaltuusto oli valinnut lehtori Jonatan Reuterin – insinöörin ja palkitun kirjailijan (“Jonatan Reuter”, 2022) – tutkimaan Euroopan ammattioppilaitoksia ja suunnittelemaan maamme ensimmäisen poikien ammattikoulun (Jauhiainen, 2001). Reuter oli Euroopan-matkallaan tutustunut myös tyttöjen ammattikasvatukseen (Itkonen, 1954/2004). Ranskaan oli perustettu tyttöjen talous- ja ammattikoulu jo vuonna 1881, ja useimmat Euroopan maat olivat ottaneet mallia Ranskasta (Pulkkinen, 1913).

Helsingin poikien ammattikoulu oli perustettu vuonna 1899 (“Helsingin kaupungin poikien valmistava ammattikoulu”, julkaisuaika tuntematon). Keväällä 1902 Reuter oli esittänyt suunnitelmansa pariisilaisen koulun mallin mukaisen talous- ja ammattikoulun perustamisesta yläkansakoulun päättäneille tytöille valmistamaan näitä niin perheenäideiksi, kotiapulaisiksi kuin ammatinharjoittajiksikin (Itkonen, 1954/2004). Eri tahot, muun muassa Suomen Naisyhdistys, olivat antaneet lausuntoja ja tehneet muutosehdotuksia, minkä jälkeen suunnitelma oli hyväksytty pienin muutoksin, ja lopputulos oli ollut kompromissi: Naisyhdistys oli halunnut selkeästi ammatillista koulutusta, mutta koulutuspoliittisten tahojen enemmistö oli kannattanut koulutusta, joka valmistaisi naisia myös perheenäideiksi (Itkonen, 1954/2004).

Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu, alkuperäiseltä nimeltään Helsingin kaupungin ammattikoulu tyttöjä varten, oli perustettu vuonna 1904 (“Helsingin kaupungin ammattikoulu tyttöjä varten”, julkaisuaika tuntematon) – se oli ollut pohjoismaiden ensimmäinen tyttöjen ammattikoulu (Sivulta katsoja, 1922) – ja Jonatan Reuter oli pitkään toiminut yhteyshenkilönä koulun johtokunnan ja kaupunginvaltuuston välillä (Itkonen, 1954/2004). Vuonna 1927, tutkimuksemme tyttöjen jo päätettyä opintonsa, koulun nimi muuttui Helsingin kaupungin Valmistavaksi tyttöjen ammattikouluksi (“Helsingin kaupungin ammattikoulu tyttöjä varten”, julkaisuaika tuntematon).

Tytöt opiskelivat vaatimattomassa, kolmikerroksisessa puutalossa Itäinen Heikinkatu 13:ssa (nykyinen Mannerheimintie 9) aivan rautatieaseman tuntumassa; koulun haluttiin ehdottomasti sijaitsevan keskustassa lähellä raitioliikennettä ja kauppahalleja (Itkonen, 1954/2004; Sivulta katsoja, 1922). Vakuutusyhtiö Kalevan omistama rakennus oli suunniteltu liikehuoneistoksi, mutta muutostöiden avulla tiloista oli saatu melko toimivat; aluksi tilaakin oli ollut riittävästi, mutta 1920-luvulla, uusien rinnakkaisluokkien perustamisen jälkeen,

ahtaus oli jälleen ongelma eikä oppilasmäärää voitu lisätä hakijatulvasta huolimatta (Itkonen, 1954/2004). Koulu oli vuokralla näissä huonokuntoisissa ja puutteellisissa tiloissa vuodesta 1915 vuoteen 1930, jolloin viimein rakennettiin oma koulurakennus (Itkonen, 1954/2004).

4.3.2 Johtajatar ja muut vaikuttajat

“Koulun sielu” oli johtajatar Mathilda Blomqvist, aktiivinen naisasianainen (esim. Från Unionen, 1906). Hän oli johtanut koulua alusta saakka, tyttöjen kouluaikana siis jo parikymmentä vuotta. Johtajattaren valinnassa kriteerinä oli ollut opettajanpätevyys jossakin ammattiaineessa, ja hakijoita oli ollut peräti 27 (Itkonen, 1954/2004). Myös ammattiaineiden opettajien virkoihin oli ollut paljon hakijoita: 16 hakijaa kudonnan opettajan ja 14 hakijaa sekä pukuompelun opettajan että talousopettajan virkaan, mikä oli kuvastanut suurta kiinnostusta vasta-alkanutta tyttöjen ammattikoulua kohtaan (Itkonen, 1954/2004).

Ammattikoulun ohjaksissa oli useita tarmokkaita naisvaikuttajia. Naisasialiitto Unionissa toimi johtajatar Blomqvistin lisäksi ainakin pukuompelun ja kaavapiirustuksen opettaja Ellen Bremer (Från Unionen, 1906). Koulun alkuvuosien pitkäaikaiseen johtokuntaan olivat kuuluneet muun muassa kansainvälisesti tunnetut naisasianaiset Annie Furuhjelm ja Elin Sjöström, Suomen Yleisen Käsityöllisyysyhdistyksen varapuheenjohtaja Hilma Schildt, Helsingin suomalaisen yhteiskoulun johtaja Mathilda von Troil ja ammattientarkastaja Vera Hjelt (“Annie Furuhjelm”, 2023; “Elin Sjöström”, 2022; Kertoja, 1917; “Mathilda von Troil”, 2020; “Vera Hjelt”, 2023).

Mathilda Blomqvist oli monella taholla aktiivinen naisten ammattikasvatuksen kehittämiseksi, esimerkiksi Suomen Käsityönopettajain Liiton johtokunnassa (S. Käsityönopettajain Liiton vuosikokous Hämeenlinnassa, 1907) sekä käsityötaitoa ja käsityöllisyyttä edistävässä Suomen Yleisessä Käsityöllisyysyhdistyksessä; jälkimmäisessä toimivat hänen lisäksi muutamat koulun johtokunnan jäsenistä sekä myöhempi ammattiopetuslaitosten johtokunnan puheenjohtaja Viktor von Wright (Käsityöllisyyden edistäminen, 1904). Valtion ammattikasvatusneuvostossa Mathilda Blomqvist oli edustanut tyttöjen ammattikouluja, ja hänen jälkeensä tehtävässä oli jatkanut opettaja Ellen

Bremer (Ammattikasvatusneuvosto, 1918; Suomen Teollisuusvaltuuskunnan Keskuskomitea, 1921).

Koulun kehittäminen ja hyvä maine olivat johtajatar Blomqvistille sydämenasia; hän kirjoitti ja antoi haastatteluita tuodakseen esiin koulunsa tehokkuutta ja suosiota sekä merkitystä tyttöjen menestymiselle työmarkkinoilla ja elämässä (esim. Sivulta katsoja, 1922). Ennen ammattikoulun perustamista Blomqvist oli käynyt tutkimassa pohjoismaiden ja Keski-Euroopan ammattikouluja (Itkonen, 1954/2004), ja hän vieraili myöhemminkin monissa ulkomaisissa ammattikouluissa (Sivulta katsoja, 1922). Alkuvuosina useat muutkin koulun opettajat tutustuivat kouluihin ja ompeluateljeihin ulkomailla (esim. Pulkkinen, 1913).

Mathilda Blomqvist oli erittäin omistautunut työlleen (Itkonen, 1954/2004; 60 år, 1923; Sivulta katsoja, 1922). Kollegat pitivät häntä taitavana opettajana, ja hänen nimeään pidettiin hyvän koulun takeena (Itkonen, 1954/2004; 60 år, 1923). Naimaton johtajatar puhui oppilaista äidillisesti ”lapsinaan” ja ”tyttösinään” ja toi esille, että halusi tuntea kunkin tavat, taipumukset ja elinolot (60 år, 1923; Sivulta katsoja, 1922). Ajankohdan kasvattajaihanne olikin kutsumusopettaja, joka ei erotellut työtä ja vapaa-aikaa, vaan toteutti elämäntehtävänsä ympärivuorokautisesti ja kaikilla elämäalueilla (Ilmolahi, 2017, s. 64–65).

Toisaalta ylenmääräinen oppilaista huolehtiminen oli myös vallankäyttöä. Johtajatar tahtoi pitää kaikki langat käsissään ja hallita mahdollisimman pitkälti niin koulua kuin tyttöjen koko elämää (60 år, 2023). Kun hän vielä lähes 60-vuotiaana toivoi asuntoa koulun yhteydestä ”voidakseen joka hetki olla läsnä” (Sivulta katsoja, 1922), se saattoi kertoa paitsi omistautuneisuudesta myös siitä, että hän haaveili suuremmasta vaikutusvallasta oppilaisiinsa. Hän piti hallussaan jopa oppilaiden säästökirjat, jotta näiden täytyi ”tulla kaikkine asioineen” hänen luokseen (Sivulta katsoja, 1922) – rahan nostaminen säästökirjalta edellytti luultavasti jonkinlaista selitystä johtajattarelle, mihin raha oli tarkoitus käyttää.

4.3.3 Opetussuunnitelmasta ja -käytännöistä

Koulun johtokunta oli pysynyt lähes samana ensimmäiset 15 vuotta, vuoteen 1919, ja oli erotessaan ollut tyytyväinen saavutukseensa: koulu oli vakiinnuttanut

asemansa (Itkonen, 1954/2004). Seuraava johtokunta oli jäänyt lyhytikäiseksi, sillä vuoden 1924 alusta Helsingin ammattiopetuslaitoksille oli perustettu yhteinen johtokunta (Itkonen, 1954/2004). Tyttöjen ammattikoulu oli vuonna 1904 edustanut uutta ja edistyksellistä ajattelua, mutta 1920-luvun puolen välin näkökulmasta se oli jäänyt jossain määrin pysähtyneisyyden tilaan – koulun opetussuunnitelma ei Itkosen (1954/2004) mukaan juurikaan muuttunut ensimmäisten 50 vuoden aikana. Ja vaikka koulun taustavoimat ja opettajat pitivät tärkeänä kouluttaa tyttöjä ammattiin (Sivulta katsoja, 1922), laajalle yleisölle suunnatussa julkisuudessa korostettiin kasvatusta hyviksi perheenemänniksi (Ollonqvist, 1923, s. 361; 60 år, 1923).

Koulun syntyaikana Suomessa oli asetettu suuria toiveita koti- ja käsiteollisuuteen, ja sekä johtajatar että useat johtokunnan jäsenet kuuluivat Suomen Yleiseen Käsiteollisuusyhdistykseen. Ehkäpä siitä syystä opetus pysyi käsinompeluun painottuneena; polkuompelukoneiden käyttöä toki harjoiteltiin (Blomqvist, 1925; *Tyttöjen ammattikoulun oppilaita ompelemassa liinavaateluokassa*, 1920-luku). Pariisilaiskoulussa, joka oli Helsingin tyttöjen ammattikoulun esikuva, käsinompelua arvostettiin niin suuresti, että ainakin vielä 1910-luvulla koneompelua sai harjoitella vasta toisena tai kolmantena opiskeluvuonna eikä liinaompelussa käytetty konetta lainkaan – muodin mekassa tyttöjen odotettiin työllistyvän hienoihin muotiateljeihin, joissa lähes kaikki työ tehtiin yksilöllisesti käsin (Pulkkinen, 1913). Sen sijaan Suomessa sellainen ajatus oli luultavasti epärealistinen, vaikka Helsingissä olikin enemmän ompelimoita kuin vaikkapa Tampereella (Kaarninen, 1995, s. 114).

Todennäköisempi työllistäjä oli tekstiiliteollisuus, mutta tytöt – toisin kuin pojat ammattikouluissaan – eivät saaneet sellaista koneiden käytön opetusta, joka olisi valmistanut työskentelyyn tehdasteollisuudessa (Heikkinen, 1995). Sentyypinen koulutus tosin ei välttämättä olisi tyttöjä kiinnostanutkaan. Kaarninen (1995) havaitsi, että 1920-luvun tamperelaiset, enimmäkseen tekstiilitehtaissa työskentelevät tytöt eivät hakeutuneet teollisuusalan koulutukseen, vaan halusivat opiskella mielenvirkistykseen aivan muita asioita.

Tutkimamme tytöt opiskelivat maanantaista lauantaihin keskimäärin seitsemän tuntia päivässä, syyskuun alusta toukokuun loppuun (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928). Koulupäivät alkoivat aamuhartaudella, minkä

jälkeen opetettiin aamuisin teoreettisia aineita, joita ei ainakaan alkuvuosina opetettu koskaan heti lukuvuoden alussa tai lopussa (Itkonen, 1954/2004); opetus haluttiin nähtävästi järjestää oppilaiden vireystilan kannalta mahdollisimman optimaalisesti kouluviihtyvyyden ja parempien oppimistulosten saavuttamiseksi. Päivän loppuksi työhuone siivottiin ja työkalut pantiin paikoilleen (*Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1903: ynnä tilastollisia tietoja samasta ja edellisestä ajasta, 1907*, s. 85).

Ensimmäisellä luokalla ammattiaineita opetettiin 30 tuntia viikossa ja tietopuolisia eli yleissivistäviä aineita 12 tuntia viikossa; toisella luokalla oppitunneista jo yli neljä viidennestä oli ammattiaineiden opetusta (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928). Ammattiaineiden opettajilla oli vakituiset virat; tietopuolisten aineiden opettajat olivat tuntiopettajia (Blomqvist, 1925).

Tietopuolisia oppiaineita olivat äidinkieli ja kirjallisuus, laskento, piirustus, historia (ensimmäisellä luokalla), kirjanpito (toisella luokalla), terveysoppi (toisella luokalla) sekä ammattilainsäädäntö (toisella luokalla) (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928). Tietopuolisten oppiaineiden sisällöt pyrittiin pitämään kiinnostavina toisaalta liittämällä ne oppilaiden elämään, toisaalta integroimalla ne ammattiopetukseen; esimerkiksi äidinkielessä ainekirjoitusten aiheet koskettelivat oppilaille läheisiä asioita, mutta myös ammattikirjeenvaihtoa harjoiteltiin, ja muidenkin aineiden sisällöt määräytyivät pitkälti tulevan ammatin tarpeiden mukaan (Blomqvist, 1925; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928).

Opetussuunnitelmasta heijastui 1920-luvun naisen rooli ja ihanne. Esimerkiksi terveystiedon opetus käsitteli lastenhoitoa sekä yleisimpiä lasten sairauksia ja niiden hoitoa; aineeseen sisältyi lisäksi siveellisyyttä painottavaa seksuaalivalistusta Max Oker-Blomin oppikirjan pohjalta (*Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu: kertomus vuodelta 1915–1916*, 1916, s. 15; “Max Oker-Blom”, 2023; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928; ks. Ollonqvist, 1923, s. 361).

Halu edistää naisten ja työväen oikeuksia näkyi myös. Ammattilainsäädännön luennoilla perehdyttiin oppisopimus-, työsopimus- ja työsuojelulakeihin (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928). Historiaa pidettiin kouluaineena, jolla voitiin muovata nuorten elämäkatsomusta (Ilmolahti, 2017); tyttöjen historian tunneilla käsiteltiin ajankohtaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä

kuten naisasiaa ja kansallisuusaatetta ja oppilaat kirjoittivat esitelmiä merkkihenkilöistä (Blomqvist, 1925).

Piirustustunneilla kehitettiin pukuompelussa tarpeellista taiteellista silmää ja sommittelutaitoa; ideoita ja tyylejä etsittiin niin kansanperinteestä ja historiasta kuin muodissa olevista eksoottisista kulttuureista (Blomqvist, 1925; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928). Piirustuksen opettajista Ilma Hirn (Blomqvist, 1925) olikin tunnettu tekstiilisuunnittelija ja jugendtyylin mestari, kuuluisan Fredrika Wetterhoffin Työkoulun entinen piirustuksen opettaja (Anttila, julkaisuaika tuntematon).

Pukuompeluosaston ammattiaineisiin kuuluivat pukuompelu ja kaavapiirustus. Ensimmäisellä luokalla tytöillä oli lisäksi seitsenviikkoinen ruoanlaittokurssi ja toisella luokalla liinavaateompelukurssi (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928).

Pukuompelun opettelu alkoi kouluesiliinan (ks. esim. *Tyttöjen ammattikoulun oppilaita ompelemassa liinavaateluokassa*, 1920-luku) ja muutamien muiden omaan käyttöön tarkoitettujen vaatekappaleiden valmistuksella (Blomqvist, 1925). Ensimmäisen luokan oppilaat harjoittelivat käsin- ja koneompelun perustaitoja kuten saumaamaan erilaisia kangasmateriaaleja, istuttamaan hihoja sekä kiinnittämään hameisiin röyhelöitä ja koristeita (Blomqvist, 1922). Jo ensimmäisenä kouluvuotenaan tytöt saivat ommella lasten pukuja myyntiin, ja toisena vuonna he tekivät vaativiakin töitä, enimmäkseen tilauksesta; opinnäytetyönä oli ensimmäisellä luokalla yksinkertainen pusero tai puku, toisella luokalla enemmän taitoa vaativa naisen puku (Blomqvist, 1925; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928). Alusta asti opeteltiin myös työn hinnoittelua (Blomqvist, 1922). Ammattiopetuksessa käytettiin koulun tarjoamia raaka-aineita, ja valmiit työt olivat – omaan käyttöön tehtyjä lukuun ottamatta – koulun omaisuutta (*Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1903: ynnä tilastollisia tietoja samasta ja edellisestä ajasta*, 1907, s. 85). Tilaustyöt valmistettiin epäilemättä tilaajan materiaaleista.

Kaavapiirustuksen oppikirjana käytettiin koulun omien opettajien Ellen Bremerin ja Anna Pulkkinen laatimaa oppikirjaa – ruotsinkielisellä osastolla ruotsinkielisenä: “Kort och lättfattlig handledning i mönsterritning för klädsömnad” (Bremer & Pulkkinen, 1912) – joka oli laadittu “Madame Alice Guerrén järjestelmän mukaan” (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 56). Pulkkinen

oli vierailut Guerrén ateljeessa Pariisissa tutustumassa tämän kuuluisaan leikkuumetodiin (Pulkkinen, 1913). Vuonna 1912 painetun oppikirjan lisäksi – sen pitkät hameet ja vartaloa tiukasti myötäilevät mallit olivat varmasti 1920-luvun puolivälin tyttöjen silmissä huvittavia – toisluokkalaiset saivat käyttää myös muodinmukaisia ompelukaavoja, mutta ajan hengen mukaisesti tilaustöinä tehtiin vanhojen vaatteiden korjaus- ja muutostöitäkin (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928).

Osaamisen kehittyessä tytöille alkoi muodostua ammattiylpeyttä: suuritöiset ja vaativat tilaustyöt olivat jokaiselle suorastaan kunnia-asia (Itkonen, 1954/2004). Koulun kevätnäyttely vuonna 1926 osoittikin, että tutkimiemme tyttöjen taidot ylsivät valmistumiskeväänä jopa “hienoihin tanssiaisleninkeihin taiteellisine kirjailuineen” (X, 1926). Pukujen koristelut olivat oppilaiden itse suunnittelemia, ja kallisarvoisimmissa puvuissa oli kultakirjailua (–d, 1926).

4.3.4 Tyttöjen motivaatio ja koulumenestys

Tytöillä vaikuttaa olleen hyvä opiskelumotivaatio – vaikka työtilat olivat ahtauden takia epäkäytännölliset ja työrauha huono, tytöt olivat opettajien mielestä innostuneita ja ahkeria; opettajien oma innostus ja halu kehittyä varmasti lisäsivät tyttöjen opiskelumotivaatiota (Itkonen, 1954/2004; ks. esim. Pulkkinen, 1913). Opetuksessa pyrittiin oppilaslähtöisyyteen (ks. Ikonen, 2011): oppilaita motivoitiin ja heidän kiinnostustaan pidettiin yllä muun muassa antamalla heille itsenäisyyttä töiden suunnittelussa ja toteuttamisessa (Blomqvist, 1925). Pukuompelun ja kaavapiirustuksen opettaja Anna Pulkkinen oli opintomatallaan vuonna 1913 kiinnittänyt huomiota siihen, ettei erään pariisilaiskoulun opetusohjelma ollut uudistunut 30-vuotisen toiminnan aikana ja ettei tehtävien motivoivuutta oppilaiden näkökulmasta ollut pohdittu; Helsingissä, toisin kuin Pariisissa, tytöt esimerkiksi pääsivät jo ensimmäisenä vuonnaan valmistamaan kokonaisia pukuja ja käyttämään ompelukonetta (Blomqvist, 1925; Pulkkinen, 1913).

Viimeisten kouluarvosanojen keskiarvojen⁷ perusteella tyttöjen menestyminen ammattiaineissa oli parempaa kuin tietopuolisissa aineissa (liitteet 3 ja 4). Tietopuolisten aineiden arvosanojen keskiarvot ovat välillä 7,0–8,1; yhden

---

⁷ Keskiarvot on pyöristetty yhden desimaalin tarkkuuteen.

tytön keskiarvo ylitti 8, ja muiden arvosanojen keskiarvot jakautuivat tasaisesti välille 7,0–7,9 (liite 4). Ammattiaineiden keskimääräinen keskiarvo oli 8,2 ja tietopuolisten aineiden 7,5; vain kolmella tytöistä ammattiaineiden keskiarvo oli alle 8 (liite 3).

Johtopäätösten teossa on oltava varovainen, koska arvosteluun vaikuttivat varmasti monet muutkin seikat kuin lahjakkuus ja motivaatio – vaikkapa opettajien erilaiset vaatimustasot – mutta arvosanoja voisi lukea niinkin, että pukuompeluosaston tyttöjä kiinnosti ennen kaikkea käsillä tekeminen. Toisaalta liinavaateompelun ja pukuompelun arvosanojen keskiarvot poikkeavat huomattavasti toisistaan: liinaompelun arvosanojen keskiarvo on vain 7,1 eli selvästi heikompi kuin ammattiaineiden keskiarvo 8,2 (liite 4). On mahdollista, että liinavaateompelu ei ollut tyttöjen lempiaineita – eiväthän pakolliset ruoanlaiton ja liinaompelun kurssit olleet sitä, mitä he olivat alun perin tulleet opiskelemaan. Nykynäkökulmasta pukuompelun ja liinaompelun ero näyttää kylläkin vähäiseltä: liinavaatteiksi sanottiin alusvaatteita, yöpaitoja sekä puuvilla- ja pellavapaitoja ja vastaavia vaatekappaleita, joten liinaompelu sisälsi myös vaikkapa kesäpuseroiden valmistusta ja kirjailua (ks. Ollonqvist, 1923, s. 359–360; *Tyttöjen ammattikoulun oppilaita ompelemassa liinavaateluokassa*, 1920-luku), minkä uskoisi olleen pukuompeluosaston tytöille mieluista.

Tietopuolisista aineista tytöt menestyivät parhaiten terveystiedossa: heikoin arvosana oli 8. Se saattaa kertoa kiinnostuksesta oppisisältöjä kohtaan; nykyäänkin terveystiedon uskotaan olevan oppilaan elämää henkilökohtaisimmin koskettava oppiaine (Berg, 2010, s. 150–151), ja 1920-luvulla esimerkiksi seksuaalivalistusta ei välttämättä ollut juuri muuten tarjolla. Terveystoppiin kuuluva vauvanhoito puolestaan oli luultavasti oppilaille kuin hauskaa leikkiä, sillä hoidettavana oli vauvanukke ja ympäristönä sievä ”leikkikoti” tarvikkeineen (ks. Ollonqvist, 1923, s. 361).

4.3.5 “Järjestys, puhtaus ja säännöllinen elämäntapa”

Ammattikouluilla oli paitsi ammattikasvatukseen myös yleissivistykseen ja kansalaiskasvatukseen liittyviä tavoitteita. Aikakauden kasvatusihanteiden mukaisesti nuorista tahdottiin varttuvan kunnollisia sekä “siveitä, lainkuuliaisia, työ- ja yhteiskunnallisten asioiden hoitoon kykeneviä kansalaisia” (Laukia 2013,

s. 136). Kasvatusihanteet muuttuivat hitaammin kuin yhteiskunta: tyttöjen ammattikoulussa oli 1920-luvun puolivälissä voimassa alkuperäiset, parikymmentä vuotta vanhat järjestyssäännöt. Niissä vaadittiin muun muassa hiljaisuutta ennen oppitunnin alkua, siisteyttä, tunnollisuutta ja ennen kaikkea ehdotonta tottelevaisuutta; ”niskoittelu” ja opettajan vastustaminen saattoi johtaa oppilaan erottamiseen, ja oppilaiden edellytettiin noudattavan ”järjestyttä, puhtautta ja säännöllistä elämäntapaa” myös yksityiselämässään (*Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1903: ynnä tilastollisia tietoja samasta ja edellisestä ajasta*, 1907, s. 85).

Mainittavaa tottelemattomuutta ei ilmeisesti juurikaan esiintynyt. Esimerkiksi luvattomia poissaolopäiviä oli tyttöjen kaksivuotisena kouluaikana yksi ainoa koulun yli 160 oppilaan joukossa (Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928, s. 61). Käyttäytymiseen perustuvia arvosanoja annettiin kolme: ”käytöksestä”, ”järjestyksestä” sekä ”ahkeruudesta ja tarkkaavaisuudesta”. Se, että arvioitavia käyttäytymiseen liittyviä seikkoja oli niin monta ja että kustakin annettiin kaksi arvosanaa niin syys- kuin kevätlukukaudella, osoittaa, kuinka tarkoin tyttöjen käyttäytymistä ja työmoraalia haluttiin ohjata arvioinnin avulla. Ahkeruutta, tarkkaavaisuutta ja järjestyttä pidettiin tavoiteltavina asioina tyttöjen kasvatuksessa, minkä esimerkiksi Kaarninen (1995) liittää ajankohdan naisideaaliin. Toisaalta niitä korostettiin poikienkin kasvatuksessa; kyseessä olivat kansalaishyveet, joita erityisesti työväestön katsottiin tarvitsevan lisää (Laukia, 2013).

Ahkeruuteen ja järjestykseen liittyi säästäväisyys – köyhyden uskottiin poistuvan yhteiskunnasta työn ja säästäväisyyden avulla, kunhan perheenäidit esimerkiksi oppisivat käyttämään taiten aviomiehen ansiot (Kaarninen, 1995). Kotitalousosastolla opetettiin tarkan markan ruoanlaittoa (esim. –d, 1926), ja pukuompeluosaston tytöt oppivat tekemään vanhasta uutta, muodistamaan vaatteita sekä paikkaamaan ja parsimaan (Blomqvist, 1920; Valmistava tyttöjen ammattikoulu, 1928; X, 1926).

Kaiken kaikkiaan opettajien arvio tyttöjen käyttäytymisestä oli myönteinen. Varsinainen käytösnumero oli aina 10; toisin kuin nykyään, ennen käytösnumero toimi myös rangaistuksena ja arvosana oli alle 10 vain, jos oppilaan käytöksessä oli vakavaa huomauttamista. Järjestyksen suhteen tulokset jäivät kauimmas opettajien vaatimuksista – pari tyttöä sai arvosanaksi joskus alle 8, eivätkä luokan

priimuksetkaan yltäneet arvosanaan 10. Joko opettajien kriteerit olivat korkeat tai tyttöjen motivaatio järjestyksen ylläpitämiseen vähäisempi kuin muihin asioihin; päivän lopuksi tytöillä saattoi olla kiire kotiin, jolloin paikkojen järjestely ehkä tapahtui hiukan hutiloiden. Muutamat tytöistä saivat järjestyksestä sekä ahkeruudesta ja tarkkaavaisuudesta jatkuvasti erittäin hyviä numeroita. “Ahkerille ja varattomille” myönnettävän 75 markan stipendin saivat ensimmäisen vuoden keväällä Annikki Heimo, Sara Lindroos, Karin Schytén, Maj-Lis Tikander ja Göta Öster.

Niin kansakoulun kuin ammattikoulun tavoite oli liennyttää yhteiskunnallisia konflikteja ja pitää työläisnuoret erossa kumouksellisesta liikkeestä (Ilmolahti, 2017; Laukia, 2013). Siten koulun tavoitteet myötäilivät wrightiläisen työväenliikkeen pyrkimystä ehkäistä radikaalien aatteiden leviämistä parantamalla työläisten elinoloja ja rakentamalla yhteiskuntasopua. Wrightiläisen työväenliikkeen perustajalla Viktor von Wrightilla oli 1920-luvulla myös suora yhteys Helsingin tyttöjen ammattikouluun: hänestä tuli pitkäaikainen ammattiopetuslaitosten yhteisen johtokunnan puheenjohtaja (Itkonen, 1954/2004). Ennen sisällissotaa sosialistisia aatteita kohtaan oli koulussa toisaalta osoitettu jossain määrin ymmärtämystäkin – historian tunneilla oli kerrottu myös niistä (*Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu: kertomus vuodelta 1915–1916*, 1916, s. 15).⁸

Vaikka kaupunkien ammattikoulujen opetus ei ollut yhtä näkyvän poliittista kuin yksityisteollisuuden ammattikouluissa (Laukia, 2013; ks. Klemelä, 1999, s. 51–52), “valkoisen” Suomen arvot näkyivät koulussa sisällissodan jälkeen. Johtajatar toimi Lotta Svärd -järjestössä: hän oli aktiivinen jäsen lottaosastossa ja vuosina 1920–1921 peräti Lottajärjestön Keskusjohtokunnan puheenjohtaja (“Blomqvist Mathilda”, 2020). Lukuvuonna 1919–1920 tyttöjen ammattikoulun

---

⁸ Yllättäen vielä lukuvuonna 1918–1919 historian opetuksen tärkeiden yhteiskunnallisten kysymysten joukossa mainitaan sosialismi esimerkiksi naisasian ja raittiusliikkeen rinnalla ja kerrotaan, että tunneilla myös “esitettiin lyhyitä elämäkertoja mainittujen alojen johtavista henkilöistä” (Blomqvist, 1922, s. 8). Sisällissodan vuoksi koulun toiminta oli keskeytynyt keväksi 1918, ja johtajatar Blomqvist oli kertomansa mukaan joutunut punaisten ahdistamaksi ja pelännyt koulun ja sen omaisuuden puolesta (Blomqvist, 1920). Tuntuu vaikealta uskoa, että heti seuraavana lukuvuonna oppilaille olisi kerrottu sosialismista ja sen merkkihenkilöistä. Vaikuttaa mahdolliselta, että teksti olisi voinut jäädä vuosikertomukseen vahingossa vaikkapa puhtaaksikirjoittajan kiireen vuoksi; vuosikertomuksissa nimittäin toistuivat normaalisti vuodesta toiseen samat sanamuodot vain pienin muutoksin. Myöhemmissä vuosikertomuksissa sosialismia ei enää mainita.

opettajat, oppilaat ja taloushenkilökunta yhdessä “lahjoittivat” koululle “suurikokoisen kenraali Mannerheimin kuvan” (Blomqvist, 1922, s. 10). Emme tiedä, kuinka paljon oppilailla oli sananvaltaa asiassa ja osallistuivatko he lahjoitukseen rahallisesti – ja jos osallistuivat, kuinka innokkaasti. Kuva seurasi 1930-luvulla mukana uuteen koulurakennukseen (Neittamo Oy, 1930-luku).

1920-luvun Helsingissä ei lastenkaan maailmassa voinut välttää kysymystä politiikasta eikä poliittinen kanta ollut yksityisasia (Ilmolahti, 2017). Poliittisuus ei edellyttänyt puoluepoliittista osallistumista eikä näkemysten pukemista sanoiksi, vaan se ilmeni pikemminkin arjen valintoina, jotka määrittivät sekä oppilaiden että opettajien samaistumista omaan yhteisöönsä: mitä lehtiä talouteen tilattiin, missä kaupassa käytiin ja mihin vapaa-ajan toimintaan osallistuttiin (Ilmolahti 2017).

Yhteiskuntaluokka oli luultavasti ääneen lausumaton seikka, joka silti oli lapsille ja nuorillekin itsestään selvä. Laukian (2013, 2018) mukaan koululaitoksen rakenne – toisaalta sivistyneistön valmistavat koulut ja oppikoulut, toisaalta rahvaan kansakoulut ja ammattikoulut – oli jo sinänsä omiaan ylläpitämään luokkaeroja. Ammattikoulut oli tarkoitettu lähinnä työläistaustaisille nuorille, ja myös sisällissodan jälkeen suurin osa oppilaista tuli työläisperheistä (Laukia, 2013, 2018).

Varallisuuserot olivat pääteltävissä muun muassa asuinpaikasta, pukeutumisesta ja jopa ihmisen ominaishajusta (Ilmolahti 2017). Erityisesti jalkineet paljastivat eron usein selvästi: köyhimpien oli tyydyttävä siihen, mitä perivät sisaruksilta tai saivat lahjoituksina, joten kengät saattoivat olla vanhanaikaiset tai liian isot (Ilmolahti, 2017; ks. esim. *Tyttöjen ammattikoulun oppilaita ompelemassa liinavaateluokassa*, 1920-luku). Pukuompelua opiskelevat tytöt osasivat varmasti kiinnittää huomiota myös vaatteiden mahdollisesti epämuodikkaaseen kuosiin tai muodikkaastikin leikatun asun huonolaatuiseen materiaaliin. Koulun edellyttämän osin yhtenäisen pukeutumisen taustalla lienee ollut käytännöllisyyden ja siisteyden lisäksi pyrkimys häivyttää silmiinpistävimpiä yhteiskunnallisia eroja.

Julkisuudessa opettajat eivät tuoneet esiin oppilaiden varallisuuseroja; sen sijaan voitiin mainita vaikkapa pitkä koulumatka (esim. 60 år, 1923), joka saattoi viitata asumiseen kaupungin laitamien työläiskaupunginosissa. Opettajat kuuluivat yhteiskuntaluokkaan, jolle työläiskaupunginosat olivat yleensä vieraita ja jopa pelottavia (Ilmolahti, 2017) – heidän saattoi olla vaikea kuvitella köyhien

työläiskotien todellisuutta, jossa esimerkiksi koulun järjestyssääntöjen puhtauden ja järjestyksen noudattamisen vaatimus vapaa-ajallakin oli varsin kohtuuton (ks. esim. Ilmolahti, 2017, s. 154; Lähteenmäki, 1995, s. 137).

Entä näkyikö suomen- ja ruotsinkielisten niin sanottu kieliriita koulussa? Koulun johtokuntaan ja opettajiin kuului sekä suomen- että ruotsinkielisiä, ja koulun haluttiin tietoisesti olevan kaksikielinen. Kuitenkin esimerkiksi Itkonen (1954/2004) pitää maininnan arvoisena seikkana, että koulun perustamista koskeva, virallinen tiedotus lähetettiin Jonatan Reuterille sekä suomen- että ruotsinkielisenä, sillä yleensä kaikki Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulua koskevat asiapaperit, myös opintokortit, olivat ruotsinkielisiä 1920-luvulle asti.

Eva Somersalo, tyttöjen ammattikoulutuksen merkittävimpiä vaikuttajia Suomessa 1920-luvulla, oli kaksikielisiä ammattikouluja vastaan, koska niissä hänen mukaansa syntyi riitaisuutta kieliryhmien välille ja jompaakumpaa kieliryhmää saatettiin suosia (Laukia, 2013, s. 140). Ainakaan julkisesti mikään ei viittaa kieleen liittyviin kahnauksiin Helsingin tyttöjen ammattikoulussa. Tyttöjen kotien kieliasenteet voivat heijastua kansallisromanttisissa etunimissä: Heimion perheessä siskosten nimet olivat Annikki, Saimi ja Maire ja Johanssoneilla Göta ja Svea. Lisäksi Heimot olivat suomentaneet sukunimensä (Geni.com, Kaarle Kustaa Heimo (Hägerström); Nimemme, 1906). Kouluarjessa kielikysymys ei ehkä merkinnyt tytöille paljonkaan, mutta valinnat esimerkiksi sen suhteen, kenen kanssa liikuttiin vapaa-aikana, saattoivat perustua asuinalueen ja yhteiskuntaluokan lisäksi kieleen.

Epäilemättä tytöillä oli myös oma, enimmäkseen opettajilta salattu koululaiskulttuurinsa. Opettajille saatettiin tehdä pieniä kujeita, ja luultavasti pitkäaikaisilla opettajilla oli vakiintuneet liikanimet, jotka siirtyivät koululaissukupolvelta toiselle ja joita käytettiin, kun opettajat eivät olleet kuulemassa (Koski, 2004; Nieminen, 2014). Sellaiseen vihjaa merkintä Svea Johanssonin koulukirjassa: Anna Pulkkinen, kirjan toisen kirjoittajan ja koulun suomenkielisten luokkien pukuompelun ja kaavapiirustuksen opettajan, nimen yläpuolelle on raapustettu teksti "APA", joka voisi olla liikanimi. Eläimiin viittaavat liikanimet perustuivat usein ulkonäköön ja olemukseen (Koski, 2004, s. 71); aiheen Apa-nimitykseen olisivat saattaneet antaa iäkkäähkön opettajan riippuvat kasvopiirteet (ks. [Naimi Vuorenkoski ja Anna Pulkkinen], 1930).

4.3.6 Valmistumisen jälkeen

Tiedämme vain vähän siitä, mitä töitä tytöt tekivät koulun jälkeen. Kukaan heistä ei saanut valmistuessaan Helmi Saltzmanin rahaston stipendiä, jollainen voitiin antaa oppilaalle, joka “menestyksellä ja osoittaen moitteetonta käytöstä antautuu sille alalle, jolle häntä koulussa on valmistettu” (Blomqvist, 1925). 1920-luvulla ammattikoulusta valmistuneet tytöt sijoituivat usein muille aloille kuin sille, mitä olivat opiskelleet (Huhtala & Tähtinen, 2014; Kaarninen, 1995, s. 114). Esimerkiksi Maryn kaksoissisar Irma Nikander (Finell) pääsi kotitalousosastolta valmistuttuaan konttorityöhön Stockmannille ja työskenteli siellä koko ikänsä (Förtjänsttecken, 1976; Helsingforsföreningen, 1936; Meddelanden från pastorskanslierna och civilregistret, 1938).

Naiset eivät siis ilman muuta luopuneet työnteosta naimisiin mennessään (ks. myös Lähteenmäki, 1995). Ne tytöistä, joiden avioitumisesta meillä on tieto, avioituivat 7–17 vuotta valmistumisensa jälkeen.⁹ Vaikka osa olisi luopunut palkkatyöstä avioituttuaan tai lapsia saatuaan, heillä oli useita vuosia aikaa työskennellä jossakin ammatissa. Elna Åberg (Rautiainen) päätyi ammattikoulun jälkeen Arabian tehtaalle (“Elna Viola Rautiainen”, julkaisuaika tuntematon; Palkintomatka Tukholmaan, 1962; Seurakunnallisia tietoja Helsingistä, 1933) isänsä jalanjälkiä seuraten. Maj-Lis Tikander (Kuusimurto) työskenteli 1960-luvulla kampaajana (Aamuvirkkuja, 1968).

---

⁹ Svea Johansson (Dagboken, 1933) ja Elna Åberg (Meddelanden från pastorskanslierna, 1933) avioituivat vuonna 1933, Ellen Nicklen vuonna 1934 (Seurakunnallisia tietoja Helsingistä, 1934), Gerda Björklund vuonna 1938 (Meddelanden från pastorskanslierna och civilregistret, 1938), Göta Öster vuonna 1939 (Meddelanden från pastorskanslierna och civilregistret, 1939), Maj-Lis Tikander vuonna 1940 (Kirkollisia tiedotuksia, 1940) ja Sara Lindroos vuonna 1943 (Pastorskanslierna och civilregistret, 1943). Hjördis Ekman eli elämänsä naimattomana (“Hjördis Alexandra Ekman”, julkaisuaika tuntematon). Annikki Heimon, Mary Nikanderin ja Karin Schyténin mahdollisesta avioitumisesta meillä ei ole tietoa.

5 POHDINTAA

Tavoitteemme oli mikrohistorian avulla luoda valoa lähes sata vuotta sitten ammattikoulua käyneiden tyttöjen elämään ja tavoittaa aavistus heidän koulunkäyntikokemuksistaan. Lähilukemalla ja rivienkin välistä lukien puristimme opintokorttien niukoista tiedoista mahdollisimman paljon informaatiota. Opintokorttien henkilötiedot auttoivat meidät niille harvoille jäljille, joita tavallisista ihmisistä yleensä on jäänyt esimerkiksi sanomalehtiin – enimmäkseen oli kyse kuulutus-, vihkimis- ja kuolinilmoituksista.

Ymmärtääksemme tyttöjen koulunkäynnin arkea tutustuimme Helsingin tyttöjen ammattikouluun ja sen vaikuttajiin. Luimme koulun julkisuuskuvaa rakentaneita aikalaistekstejä lähdekriittisesti saadaksemme käsityksen esimerkiksi koulun kasvatusilmapiiristä. Yhdistämällä kaikki löytömme tutkimuskirjallisuuden antiin pystyimme asettamaan tyttöjen koulunkäynnin laajempaan koulutus- ja yhteiskuntahistorialliseen kontekstiin. Pyrimme kuitenkin olemaan uskollisia mikrohistorialliselle menetelmälle ja pysyttelemään mahdollisimman konkreettisella tasolla samalla, kun toimme esiin laajojen historiallisten ja yhteiskunnallisten prosessien kietoutumisen tyttöjen elämään ja koulunkäyntiin (Nieminen, 2008; Salmi-Niklander, 2008).

Tutkimamme tytöt tulivat enimmäkseen työläisperheistä, mutta huomasimme keskiluokkaistenkin perheiden lähettäneen tyttäriään ammattikouluun – pääkaupunkiseudun kasvatusvaikuttajat myös kannustivat siihen. Helsingin tilanne poikkesi siten Kaarnisen (1995) huomioista 1920-luvun Tampereelta, missä ammattikoulutytöt tulivat työväenluokasta ja jakautuivat selvästi kahteen ryhmään, vakavaraisen työväestön ja kaikkein köyhimmän työväestön lapsiin.

Tyttöjen hakeutuminen ammattikoulun pukuompelulinjalle oli varmasti monien seikkojen summa. Oppikoulun suosio kasvoi jatkuvasti, ja kansakoulun jatkoluokat kilpailivat samoista oppilaista ammattikoulujen kanssa, mutta ammattikoulu lupasi tien ammattiin. Pukuompelu oli lähes joka vuosi Helsingin

tyttöjen ammattikoulun suosituin linja; ala oli nuorten tyttöjen suosiossa muuallakin Euroopassa (ks. esim. Wegs, 1989, s. 109, viitattu Kaarninen, 1995, s. 144). Joillakuilla koulutusalan valintaan oli saattanut vaikuttaa äidin tai muun naispuolisen läheisen malli (ks. Huhtala & Tähtinen, 2014; Kaarninen, 1995). Koulutusta arvostettiin ja siihen asetettiin paljon toiveita, mistä kertoo aineistossamme yksinhuoltajaäitien into kouluttaa tyttäriään.

Tyttöjen ammattikoulun taustalla oli vahvoja naisasianaisia. Suomi oli naisten oikeuksien edelläkävijä myös tässä asiassa: koulu oli pohjoismaiden ensimmäinen tytöille suunnattu ammattikoulu. Johtajatar Mathilda Blomqvist rakensi koulun julkisuuskuvaa ja hallitsi lujalla kädellä – hän huolehti oppilaista epäilemättä vilpittömästi ja näiden parasta tarkoittaen, mutta usein “hyväntahtoisen diktaattorin” ottein. Havaintomme koulun kasvatusarvoista ja -ilmapiiristä olivat yhteneviä aiemman tutkimuksen kanssa: yhtäältä toteutui “valkoisen” Suomen arvojen mukainen kansalaiskasvatus, toisaalta näkyi koulutuksen sukupuolittuneisuus ja ajan naisihanne (ks. esim. Ikonen, 2011; Ilmolahti, 2017; Kaarninen, 1995; Laukia, 2013, 2018).

Huomiomme, että opetuksessa näkyi pyrkimys oppilaslähtöisyyteen, on tietääksemme uusi; emme ole huomanneet kenenkään esittäneen sitä tuon ajan tyttöjen ammattikoulutuksen yhteydessä.¹⁰ Opetus pyrittiin suunnittelemaan siten, että oppilaiden vireystila pysyisi hyvänä ja tehtävät olisivat kiinnostavia. Suomen kehitys koulutuksen mallimaaksi voisi osittain johtua juuri siitä, että meillä kiinnitettiin niin varhain huomiota oppilaslähtöisyyteen.

Historiantutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kannalta on keskeistä, että lukijan pääsy samoille lähteille on periaatteessa mahdollista; polun lähteistä päätelmiin on oltava jäljitettävissä. Viittasimme mahdollisimman huolellisesti käyttämiimme lähteisiin, jotta lukija voisi halutessaan varmistaa, onko lähdeaineisto relevanttia kysymyksenasettelun kannalta ja ovatko siitä tehdyt tulkinnat perusteltavissa (Autio-Sarasmo, 2008; Hyytiäinen & Tähtinen, 2008). Tulkitsimme lähteitä ja teimme niistä päätelmiä, jotka olemme toivottavasti riittävän vakuuttavasti perustelleet, mutta joku muu saattaisi silti päätyä jossain määrin toisenlaisiin johtopäätöksiin (Nieminen, 2008). Pidimme faktat ja tulkinnat

---

¹⁰ 1900-luvun alun korkeakoulutuksen suhteen samantyyppisen huomion on esittänyt Ikonen (2011).

erillään: sellaiset sanat kuin ”saattaa”, ”ehkä”, ”ilmeisesti” ja ”todennäköisesti” osoittavat, missä alkavat omat päätelmämme ja oletuksemme.

Tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa, että päätelmämme saavat tukea aiemmista tutkimuksista. Vaikka tuloksemme ovat monilta osin samansuuntaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa, olemme toivottavasti onnistuneet valottamaan ilmiöitä hieman eri näkökulmasta sekä tavoittamaan kenties jotakin aivan uutta.

Tutkimusta olisi mahdollista jatkaa moneenkin suuntaan. Emme saaneet selville, millaiseen työhön tytöt yleensä ammattikoulun jälkeen päätyivät; ne kaksi, joista saimme jotakin tietoa, siirtyivät aivan muille aloille. Kaarnisen (1995) sekä Huhtalan ja Tähtisen (2014) mukaan suurin osa 1920-luvun ammattikoulutyöistä päätyi muihin ammatteihin kuin niihin, joihin oli saanut koulutusta. Olisi ollut kiintoisaa seurata tyttöjen sijoittumista työelämään ja koulutuksen vaikutusta heidän elämänkulkuunsa. Jos saisimme esimerkiksi jälkeläisten kautta käsiimme tytöiltä jälkeen jäänyttä omaelämäkerrallista aineistoa – kirjeitä, päiväkirjoja tai vastaavia – voisimme saada suurempaa tietoa tyttöjen omista kokemuksista.

Kiinnostuimme myös opettajista ja haluaisimme tietää heistä lisää, esimerkiksi heidän yhteyksistään muualle Eurooppaan. Suomen ammattikoulun kehityksen kansainvälisiä esikuvia ja yhteyksiä on jonkin verran tutkittu (esim. Heikkinen, 1995), mutta mikrohistoriallinen lähestymistapa voisi syventää ymmärrystä. Tätä tutkimusta tehdessämme huomasimme, miten paljon voi saada selville vaikkapa yksittäisen opettajan matkakertomusta lähilukemalla.

Tutkimamme tytöt olivat ruotsinkielisiä (tai ainakin kävivät koulunsa ruotsiksi) – hedelmällinen tutkimus saattaisi syntyä esimerkiksi tutkimalla samaan aikaan suomenkielistä osastoa käyneitä tyttöjä. Toinen houkutteleva vertailukohta olisivat Helsingin poikien ammattikoulun oppilaat vuosina 1924–1926.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Helsingin kaupunginarkisto

Roihuvuoren ammattikoulu > Luettelot > Opintokortit 1920–2000 >

Arkistoyksiköt Bc:1 - Bc:11

Aikalaistekstit ja muut ei-tieteelliset lähteet

Aamuvirkkuja. (1968, 8. lokakuuta). [Katugallup Ohimennen sanottua -palstalla].

Ilta-Sanomat. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2399966>

Adolphe Monod. (2022, 1. tammikuuta). *Wikipedia*.

[https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Adolphe_Monod&diff=49999086
&oldid=49999085](https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Adolphe_Monod&diff=49999086&oldid=49999085)

[Amanda Aarnion ilmoitus Diverse-palstalla]. (1901, 13. lokakuuta).

Hufvudstadsbladet.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/753497>

Ammattikasvatusneuvosto. (1918). *Käsityö ja teollisuus: käsityöläisten ja teollisuuden äänenkannattaja*, (9), 130.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/964255>

Annie Furuhjelm. (2023, 19. huhtikuuta). *Wikipedia*.

https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Annie_Furuhjelm&oldid=21460318

Anttila, Eila. (Julkaisuaika tuntematon). Wetterhoffin värikkäät taiteilijat.

Wetterhoff. <https://www.wetterhoff.fi/>

Blomqvist, M. (1920). *Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu:*

vuosikertomus toimintavuodelta 1917–18.

- Blomqvist, M. (1922). Tyttöjen ammattikoulu. Teoksessa *Helsingin kaupungin tilasto VI. Opetuslaitokset. 4. 1919–21* (s. 5–11, 4*–5*). Helsingin kaupungin tilastokonttori.
- Blomqvist, M. (1924, 28. toukokuuta). Helsingin Kaupungin Tyttöjen Ammattikoulu [ilmoitus]. *Suomen Sosialidemokraatti*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1312318>
- Blomqvist, M. (1925). *Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu: lukuvuonna 1924–1925*.
- Blomqvist Mathilda. (2020). *Lottagalleria*. <https://www.lottasvard.fi/>
- Bremer, E. & Pulkkinen, A. (1912). Kort och lättfattlig handledningen i mönsterritning för klädningssömnad. Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Bud och hälsningar. (1937, marraskuu). *Sjömannen: bilaga till Sjömansvännen*, (11), 45–48. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/841169>
- d. (1926, 20. toukokuuta). Yrkesskolan för flickor. *Svenska Pressen*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1734379>
- Dagboken. (1928, 27. kesäkuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1535364>
- Dagboken. (1933, 21. huhtikuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1835638>
- Elin Sjöström. (2022, 1. elokuuta). *Wikipedia*.
https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Elin_Sj%C3%B6str%C3%B6m&ol did=20672693
- Elinkeino- ja ammattiopetus. (1927, maaliskuu). *Huoltaja: kunnallisen huoltotoiminnan ja yksityisen hyväntekeväisyyden äänenkannattaja*, (6), 61–62. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/895461>
- Elna Viola Rautiainen. (Julkaisuaika tuntematon). *Geni*. Noudettu 6.6.2023 osoitteesta <https://www.geni.com/people/Elna-Viola-Rautiainen/6000000032825840821>
- Felin, O. (1921, 4. maaliskuuta). Veroilmoituksia Helsingin pitäjässä. *Helsingin Sanomat*. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1392756>
- Fredrik Edvard Heimo. (Julkaisuaika tuntematon). *Geni*. Noudettu 6.6.2023 osoitteesta <https://www.geni.com/people/Fredrik-Edvard-Heimo/6000000192040134867?through=6000000131740415902>

- Från allmänheten. (1923, 7. helmikuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1395801>
- Från Unionen. (1906, marraskuu). *Nutid: Tidskrift för sociala frågor och hemmets intressen*, 342–344.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/925047>
- Förtjänsttecken. (1976). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2452727>
- Helsingfors industriskola 1898–1899. (1899). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/525526>
- Helsingforsföreningen. (1936). *Kontorsvärlden*, 19(4), 102.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/949540>
- Helsingin kaupungin ammattikoulu tyttöjä varten. (Julkaisuaika tuntematon).
Helsingin kaupungin koulurekisteri. Noudettu 6.6.2023 osoitteesta
<https://koulurekisteri.hel.fi/#/koulut/622/vuosi/1904>
- Helsingin kaupungin poikien valmistava ammattikoulu. (Julkaisuaika tuntematon).
Helsingin kaupungin koulurekisteri. Noudettu 6.6.2023 osoitteesta
<https://koulurekisteri.hel.fi/#/koulut/621/vuosi/1899>
- Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu: kertomus vuodelta 1912–1913*. (1913).
- Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu: kertomus vuodelta 1915–1916*. (1916).
- Hjördis Alexandra Ekman. (Julkaisuaika tuntematon). *Billion Graves*. Haettu 6.6.2023 osoitteesta
<https://billiongraves.com/grave/Hj%C3%B6rdis-Alexandra-Ekman/34799492>
- Itkonen, I. (2004). Helsingin kaupungin valmistava tyttöjen ammattikoulu 1904–1954. Teoksessa I. Itkonen, T. Lapila & P. Santonen, *Satavuotias nuori: Helsingin palvelualueiden oppilaitos 1904–2004* (s. 3–38). Helsingin palvelualueiden oppilaitos. (Itkosen alkuperäinen teos julkaistu 1954)
- J. H. (1941, 15. elokuuta). Ylikonstaapeli K. K. Heimo 60-vuotias. *Poliisimies: Suomen poliisien liiton äänenkannattaja*, 12(16), 563–564.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/898021>
- Johannes Fredrik Åberg. (Julkaisuaika tuntematon). *Geni*. Noudettu 6.6.2023 osoitteesta
<https://www.geni.com/people/Johannes-Fredrik-%C3%85berg/6000000007265879030>

- Jonatan Reuter. (2022, 10. lokakuuta). *Wikipedia*.
https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Jonatan_Reuter&oldid=20863279
- Kaarle Kustaa Heimo. (Julkaisuaika tuntematon). *Geni*. Noudettu 6.6.2023
osoitteesta <https://www.geni.com/people/Kaarle-Kustaa-Heimo/6000000131740415902?through=6000000192040134867>
- Karis Kungörelser. (1909, 3. marraskuuta). *Veckobladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/813730>
- Kertoja. (1917, 17. maaliskuuta). Mallikutomo. *Naisten Ääni*, XII(9), 102–103.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/907643>
- Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta: 37: 1924*. (1927). Helsingin kaupungin tilastokonttori.
- Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1903: ynnä tilastollisia tietoja samasta ja edellisestä ajasta*. (1907).
- Kirkollisia ilmoituksia. (1934, 19. joulukuuta). Keski-Uusimaa.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1861999>
- Kirkollisia tiedotuksia. (1940, 11. tammikuuta). *Etelä-Suomen Sanomat*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1061668>
- [Kuolinilmoitus]. (1918, 10. lokakuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1199851>
- [Kuolinilmoitus]. (1920, 19. helmikuuta) *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1200443>
- [Kuolinilmoitus]. (1922, 30. joulukuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1395873>
- [Kuolinilmoitus]. (1934, 9. joulukuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1837066>
- [Kuolinilmoitus]. (1936, 17. toukokuuta). *Helsingin Sanomat*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1983047>
- [Kuolinilmoitus]. (1946, 24. helmikuuta). *Helsingin Sanomat*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2488576>
- Käsiteollisuuden edistäminen. (1904, tammikuu). [Uutis- ja Neuvo-osastolla].
Teollisuuslehti, (2), 11–12.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1124542>
- Lauttasaari. (2023, 22. maaliskuuta). *Wikipedia*.
<https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Lauttasaari&oldid=21359194>

Leppävaara. (2022, 30. elokuuta). *Wikipedia*.

<https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Lepp%C3%A4vaara&oldid=20757802>

Mathilda von Troil. (2020, 15. helmikuuta). *Wikipedia*.

https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Mathilda_von_Troil&oldid=19415270

Max Oker-Blom. (2023, 3. helmikuuta). *Wikipedia*.

https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Max_Oker-Blom&oldid=21242985

Meddelanden från pastorskanslierna. (1908, 5. toukokuuta). *Hufvudstadsbladet*.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/767571>

Meddelanden från pastorskanslierna. (1910, 3. toukokuuta). *Hufvudstadsbladet*.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/768278>

Meddelanden från pastorskanslierna. (1933, 22. marraskuuta).

Hufvudstadsbladet.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1836227>

Meddelanden från pastorskanslierna och civilregistret. (1938, 21. tammikuuta).

Svenska Pressen.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2216907>

Meddelanden från pastorskanslierna och civilregistret. (1938, 15. joulukuuta).

Svenska Pressen.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2217751>

Meddelanden från pastorskanslierna och civilregistret. (1939, 23. maaliskuuta).

Svenska Pressen.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2217696>

Merkkipäiviä. (1941, syyskuu). *Elannon Mehiläinen*, 7, 2.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/997587>

Neittamo Oy. (1930-luku). Tyttöjen ammattikoulun oppilaat harjoittelevat potilaan vuoteen sijaamista kodinhoidon tunnilla. [Valokuva].

<https://www.finna.fi/Record/hkm.243A8897-8169-4151-838E-C874DE35CCAC?sid=2955612252>

Nimemme. (1906, 13. toukokuuta). [Pikkuilmoitus Ilmotuksia-palstalla].

Helsingin Sanomat.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/759807>

- Nya firmor. (1920). Helsinges Handelslag m. b. t. *Registertidning för Firmor, Patent och Varumärken i Finland 1919*, (736), 1098–1130.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/1017437>
- Ollonqvist, M. (1923, kesäkuu). Tyttöjen töitä. *Kotiliesi* (12), 359–361.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/914187>
- Ostakaa nyt Turkistavaroita. (1911, 21. joulukuuta). [Ilmoitus]. *Helsingin Sanomat*. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/818028>
- Palkintomatka Tukholmaan. (1962, 1. syyskuuta). [Pikku-uutinen]. *Suomen Sosialidemokraatti*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2165877>
- Pastorskanslierna och civilregistret. (1941, 30. tammikuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2234912>
- Pastorskanslierna och civilregistret. (1943, 15. huhtikuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2273769>
- Polisfunktionärernas bostadsfråga. (1918, 15. elokuuta). *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1199927>
- Polkupyöräilijä junan alle Leppävaarassa. (1926, 21. heinäkuuta). *Lalli*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1561411>
- Pulkkinen, A. (1913). Kertomus opintomatkaista ulkomaiden ammattikouluissa. Teoksessa *Helsingin kaupungin tyttöjen ammattikoulu: kertomus vuodelta 1912–1913* (s. 23–27).
- S. Käsityönopeuttajain Liiton vuosikokous Hämeenlinnassa. (1907, syyskuu). *Käsityönopeuttajain Liiton vuosikokous Hämeenlinnassa*, (5), 73–76.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/971460>
- Seurakunnallisia tietoja Helsingistä. (1933, 27. marraskuuta). *Ilta-Sanomat*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1840241>
- Seurakunnallisia tietoja Helsingistä. (1934, 30. heinäkuuta). *Ilta-Sanomat*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1840529>
- 60 år. (1923, 20. maaliskuuta). [Födelsedagar-palstalla]. *Svenska Pressen*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1733655>
- Sivulta katsoja. (1922, 15. heinäkuuta). Tyttöjen Ammattikoulu Helsingissä. *Naisten Ääni*, XVII(12), 146–147.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/907797>

- Sommarhattar. (1918, 26. huhtikuuta). [Ilmoitus]. *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1200032>
- Suomen Teollisuusvaltuuskunnan Keskuskomitea. (1921, 11. joulukuuta).
Aamulehti. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1376074>
- Tikander, A. (1902, 7. joulukuuta). [Ilmoitus Diverse-palstalla].
Hufvudstadsbladet.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/751241>
- Tikander, Robert. (Julkaisuaika tuntematon). *Sotasurmasampo 1914–1922*.
Noudettu 6.6.2023 osoitteesta
https://sotasurmat.narc.fi/fi/victims/page/p_b870/table
- Tikkurila. (2023, 30. huhtikuuta). *Wikipedia*.
<https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Tikkurila&oldid=21496297>
- Tyttöjen ammattikoulu. (1920-luku). [Valokuva].
<https://www.finna.fi/Record/hkm.27B56776-5271-4C7D-9C13-64A250B6C620?sid=2955612252&imgid=1>
- Tyttöjen ammattikoulu. (1925). Teoksessa *Helsingin kaupungin tilasto VI: opetuslaitokset 5 1921–24* (s. 87–96, 70*–73*). Helsingin kaupungin tilastokonttori.
- Tyttöjen ammattikoulun oppilaita ompelemassa liinavaateluokassa*. (1920-luku).
[Valokuva]. Helsingin kaupungin museo.
<https://www.finna.fi/Record/hkm.F6393E95-FBFD-45CE-A832-4E101E5603EA?sid=2936955579>
- Työ. (Ei päivätty). [Aforismikokoelma]. <https://www.hyveet.fi/aforismit-mietelauseet/tyo-aforismeja-mietelauseita/>
- Ur veckans bildkrönika. (1926, 18. syyskuuta). *Allas Krönika* 23(38), 930–931.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/712394>
- Valmistava tyttöjen ammattikoulu. (1928). Teoksessa *Helsingin kaupungin tilasto VI. Opetuslaitokset. 6. 1924–27* (s. 55–63). Helsingin kaupungin tilastokonttori.
- [Naimi Vuorenkoski ja Anna Pulkkinen]. (1930, 5. syyskuuta). [Valokuva].
Kansan Kuvalehti 4(36), 19.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/871123>
- Vera Hjelt. (2023, 19. huhtikuuta). *Wikipedia*.
https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Vera_Hjelt&oldid=21460228

- Wright, V. von. (1921, 11. lokakuuta). Ammattiopetus paremmaksi: kehoitus nuorisolle ja sen johtajille. *Aamulehti*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1376088>
- V–s. (1924, 15. toukokuuta). Yrkesskolan för flickor: Det tjugonde verksamhetsåret avslutas i dag: utställning av eleverbeten. *Hufvudstadsbladet*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1396671>
- X. (1926, 21. toukokuuta). Käynti tyttöjen ammattikoulun näyttelyssä. *Helsingin Sanomat*. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1532631>
- Ylimääräiset eläkkeit ja apurahat. (1918, 11. syyskuuta). *Uusi Päivä*.
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1296232>

Tutkimuskirjallisuus

- Anttila, P., Heikkilä, D. & Ylönen, I. (2003). Suomalaisen käsityökoulutuksen vaiheita 1700-luvulta 200-luvulle. Suomen käsityön museo.
- Autio-Sarasma, S. (2008). Historian tutkimus, tutkimusprosessi. *Kasvatuksen historian ENSYklopedia*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. <https://www.kasvhistseura.fi/julkaisut/kasvatuksen-historian-ensyklopedia/tekstej%C3%A4-alan-tutkimusmetodologiasta-ja-menetelmist%C3%A4/10>
- Benninghaus, C. (1999). *Die anderen Jugendlichen: Arbeitermädchen in der Weimarer Republik*. Campus.
- Berg, P. (2010). Ruumis on sielun peili? Liikuntakasvatus minän hallintana. Teoksessa K. Komulainen, S. Keskitalo-Foley, M. Korhonen & S. Lappalainen (toim.), *Yrittäjyyskasvatus hallintana* (s. 124–155). Vastapaino.
- Heikkilä, D. (2003). Käsityön ammatillinen opetus Suomessa 1700-luvulta nykypäiviin. Teoksessa M-R. Simpanen (toim.), *Suomalaisen käsityökoulutuksen vaiheita 1700-luvulta 2000-luvulle* (s. 7–47).
- Heikkinen, A. (1995). *Lähtökohtia ammattikasvatuksen kulttuuriseen tarkasteluun: esimerkkinä suomalaisen ammattikasvatuksen*

- muotoutuminen käsityön ja teollisuuden alalla 1840–1940* (Acta Universitatis Tamperensis A 442) [väitöskirja, Tampereen yliopisto].
- Huhtala, S. & Tähtinen, J. (2014). Eteläpohjalaisten nuorten naisten jatkokoulutukseen liittämiä haaveita, toteutumia ja merkityksiä 1920–1940-luvuilla. *Kasvatus & Aika*, 8(2), 56–74.
<https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68602>
- Hyytiäinen, N. & Tähtinen, J. (2008). Historian tutkimus ja lähteet. *Kasvatuksen historian ENSYklopedia*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. <https://www.kasvhistseura.fi/julkaisut/kasvatuksen-historian-ensyklopedia/tekstej%C3%A4-alan-tutkimusmetodologiasta-ja-menetelmist%C3%A4/11>
- Ikonen, R. (2011). Korkeasti koulutetun ihmisen ihanne: tekninen edistys ja kansalaisyhteiskunnan nousu muuttivat ihanteita. Teoksessa A. Heikkinen & P. Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (s. 227–228). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ilmolahti, O. (2017). Eheys ja ennakkoluulo: työväenyhteisön ja kansakoulunopettajiston jännitteinen suhde Helsingissä sisällissodasta 1930-luvulle [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. <http://hdl.handle.net/10138/185919>
- Jauhiainen, A. & Huhtala, S. (2010). Tyttöjen koulutuksen ristiriidat. *Koulu ja menneisyys: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja*, 48, 193–211.
<https://journal.fi/koulujamenneisyys/article/view/99749>
- Kaarninen, M. (1995). *Nykyajan tytöt: koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa* (Bibliotheca Historica 5) [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Suomen Historiallinen Seura.
- Klemelä, K. (1999). *Ammattikunnista ammatillisiin oppilaitoksiin: ammatillisen koulutuksen muotoutuminen Suomessa 1800-luvun alusta 1990-luvulle* (Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 48) [väitöskirja, Turun yliopisto]. Research Unit for the Sociology of Education, Turun yliopisto.
- Korkiakangas, M. (2013). *Lönnotista Laureaan: kotitalousalan ammattikasvatus vuosina 1890–2000* (Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1336)

- [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9220-4>
- Koski, M. (2004). Sekundaarinimiä ja opettajien viittaussnimiä. *Sananjalka* (46)1, 40–80. <https://doi.org/10.30673/sja.86648>
- Laukia, J. (2013). *Tavoitteena sivistynyt kansalainen ja työntekijä. Ammattikoulu Suomessa 1899–1987* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9411-8>
- Laukia, J. (2018). Sisällissota 1918 ja ammattikoulu. *Kasvatus & Aika*, 12(4), 52–62. <https://doi.org/10.33350/ka.74591>
- Lähteenmäki, M. (1995). *Mahdollisuuksien aika: työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa* (Bibliotheca Historica 2) [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Suomen Historiallinen Seura.
- Merimaa, E. (1992). Työntiedosta ja ammatinvalinnasta opiskelun ohjaukseen. *Koulu ja menneisyys: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja*, 30, 108–120. <https://journal.fi/koulujamenneisyys/article/view/98821>
- Nieminen, M. (2008). Uuden historian linjauksia. *Kasvatuksen historian ENSYklopedia*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. <https://www.kasvhistseura.fi/julkaisut/kasvatuksen-historian-ensyklopedia/tekstej%C3%A4-alan-tutkimusmetodologiasta-ja-menetelmist%C3%A4/5>
- Nieminen, M. (2014). Opettajat Turun tyttölyseon kouluhistoriikkien muistelukirjoituksissa. *Kasvatus & Aika*, 8(4), 36–54. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68672>
- Nordberg, E. (2009). *Poikien koulu ja vähän tyttöjenkin: Norssin historia 1930–1974*. Vanhat Norssit ry. <http://www.norssit.fi/historiikki.html>
- Rahikainen, M. (2008). Kenen historiaa kasvatuksen ja koulutuksen historiassa on kirjoitettu? *Kasvatuksen historian ENSYklopedia*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. <https://www.kasvhistseura.fi/julkaisut/kasvatuksen-historian-ensyklopedia/tekstej%C3%A4-alan-tutkimusmetodologiasta-ja-menetelmist%C3%A4/3>
- Rahn, S. (2001). Gender, social background and choice of profession (Berufswahl) at the beginning and at the end of the 20th century: Historical

findings on the plausibility of the current individualisation-thesis.

Teoksessa P. Gonon, K. Haefeli, A. Heikkinen & I. Ludwig (toim.), *Gender perspectives on vocational education: Historical, cultural and policy aspects* (s. 167–181).

Salmi-Niklander, K. (2008). Mikrohistoria - yksilö haastaa vallanpitäjät. *Kasvatuksen historian ENSYklopedia*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura.

<https://www.kasvhistseura.fi/julkaisut/kasvatuksen-historian-ensyklopedia/tekstej%C3%A4-alan-tutkimusmetodologiasta-ja-menetelmist%C3%A4/6>

Vainio-Korhonen, K. (2002). *Ruokaa, vaatteita, hoivaa: naiset ja yrittäjyys paikallisena ja yleisenä ilmiönä 1700-luvulta nykypäivään* (Historiallisia tutkimuksia 213). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vainio-Korhonen, K. (2017). Vastuullinen historia. Teoksessa S. Lidman, A. Koskivirta & J. Eilola (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka*. Gaudeamus.

Wegs, J. R. (1989). *Growing up working class: Continuity and change among Viennese youth, 1890–1938*. The Pennsylvania State University Press, University Park.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuksemme kohteena olevat vuosien 1924–1926 ruotsinkielisen pukuompeluosaston tytöt

nimi	syntymävuosi	huoltajaksi merkitty	opintokortin nro
Gerda Björklund	1910	isä, mekaanikko	43
Hjördis Ekman	1910	äiti [isä asentaja]	44
Annikki Heimo	1911	isä, ylikonstaapeli	45
Svea Johansson	1908	isä, tilanhoitaja (?förvaltare)	68*, 46
Sara Lindroos	1911	isä, työläinen	48
Ellen Nicklen	1910	muu kuin vanhemmat	49
Mary Nikander	1911	äiti, (ulko)työläinen	50
Karin Schytén	1910	äiti, työläinen	52
Maj-Lis Tikander	1908	kasvatusäiti, ompelija	54
Elna Åberg	1911	isä, tehdastyöläinen	56
Göta Öster	1911	äiti, leski	57

*(kotitalousosasto 1922–1924)

Liite 2: Helsingin tyttöjen ammattikoulussa opiskelleet tyttöjen sisaret

nimi	syntymä- vuosi	osasto	opiskeluvuodet	opinto- kortin nro
Saimi Heimo	1912	kotitalous (suomenk.)	1926–1927 (kesk.)	73
Maire Heimo	1919	kotitalous (suomenk.)	1933–1935	4 107
Göta Johansson	1906	kotitalous	1926–1927 (kesk.)	78
Margit Nikander	1908	pukuompelu	1922–1924	53
Irma Nikander	1911	kotitalous	1924–1926	69

Liite 3: Viimeisten arvosanojen keskiarvot

	tietopuoliset aineet	ammattiaineet	käytös, ahkeruus ja tarkkaavaisuus, järjestys
Gerda Björklund	7,9	8,1	9,7
Hjördis Ekman	7,1	7,6	9,3
Annikki Heimo	7,5	8,4	9,7
Svea Johansson	8,1	9,0	9,7
Sara Lindroos	7,6	8,4	9,7
Ellen Nicklen	7,4	7,7	9,3
Mary Nikander	7,9	7,4	9,3
Karin Schytén	7,1	8,4	9,7
Maj-Lis Tikander	7,0	8,7	9,0
Elna Åberg	7,3	8,0	9,7
Göta Öster	7,5	8,6	9,0

Liite 4: Keskiarvot tietopuolisissa aineissa ja ammattiaineissa

tietopuoliset aineet	ammattiaineet
Svea Johansson 8,1	Svea Johansson 9,0
Gerda Björklund, Mary Nikander 7,9	Maj-Lis Tikander 8,7
Sara Lindroos 7,6	Göta Öster 8,6
Annikki Heimo, Göta Öster 7,5	Annikki Heimo, Sara Lindroos, Karin Schytén 8,4
Ellen Nicklen 7,4	Gerda Björklund 8,1
Elna Åberg 7,3	Elna Åberg 8,0
Hjördis Ekman, Karin Schytén 7,1	Ellen Nicklen 7,7
Maj-Lis Tikander 7,0	Hjördis Ekman 7,6
	Mary Nikander 7,4